

МЕХАНІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра експлуатації та ремонту рухомого складу

П.О. Харламов, Д.М. Коваленко

АКАДЕМІЧНА ОСВІТА

Конспект лекцій

Харків – 2015

Харламов П.О., Коваленко Д.М. Академічна освіта:
Конспект лекцій. – Харків: УкрДАЗТ, 2015. – 73 с.

Розглянуто структуру і структурні зміни в системі академічної освіти для студентів напряму 6.070105 «Рухомий склад залізниць» спеціальності 7.070105 «Локомотиви та локомотивне господарство». Наведено загальну інформацію про структуру, склад керівництва, науково-педагогічний склад, відділи, філії, що надасть студенту можливість полегшити сприйняття як вищої освіти в цілому, так і академії окремо. Даний матеріал спрощує розуміння навчання, полегшує пошук відповідей на загальні питання стосовно навчання в УкрДУЗТ, підвищує мобільність студентів і спрощує можливість їх вибору в подальшому, практично надає можливість спрощеного користування бібліотечним фондом, довідниковими джерелами, подає загальну інформацію щодо студентського самоврядування.

Лл. 1, табл. 3, бібліогр.: 10 назв.

Конспект лекцій розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри експлуатації та ремонту рухомого складу 7 березня 2013 р., протокол № 7.

Рецензент

проф. І.Е. Мартинов

П.О. Харламов, Д.М. Коваленко

АКАДЕМІЧНА ОСВІТА

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Коваленко Д.М.

Редактор Ібрагімова Н.В.

Підписано до друку 10.10.13 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 3,25. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЛЕКЦІЯ 1. Сутність вищої освіти, задачі. Україна в контексті Болонського процесу, його задачі.....	4
ЛЕКЦІЯ 2. Структура, зміни та стандарти вищої освіти. Форми організації навчального процесу. Соціально-особистісні, інструментальні та загальнонаукові компетенції, які можуть обіймати випускники з напряму 6.070105 – «Рухомий склад залізниць» спеціальності 7.070105 – «Локомотиви та локомотивне господарство».....	8
ЛЕКЦІЯ 3. Загальна інформація про Український державний університет залізничного транспорту, керівництво. Кафедри та спеціальності механічного факультету. Матеріальне забезпечення навчального процесу в університеті порівняно із закордонними класичними ВНЗ (приклад Великої Британії).....	18
ЛЕКЦІЯ 4. Мобільність студентів, викладачів, дослідників...	23
ЛЕКЦІЯ 5. Стипендіальне забезпечення бюджетної денної форми навчання та пільгового контингенту, інші види матеріального забезпечення студентів. Студентське самоврядування.....	32
ЛЕКЦІЯ 6. Організація навчального процесу в університеті..	43
ЛЕКЦІЯ 7. Фахова підготовка інженерів зі спеціальності «Локомотиви та локомотивне господарство».....	55
ЛЕКЦІЯ 8. Система виховної роботи в університеті.....	59
ЛЕКЦІЯ 9. Особливості забезпечення студентів джерелами наукової, методичної інформації та періодичною й фаховою навчальною літературою. Принципи роботи з довідниковою літературою. Користування бібліотечним фондом і сучасними інформаційними засобами.....	67
Список літератури.....	73

Вступ

У сучасній освітній сфері як в Україні, так і у світовій практиці в цілому відбуваються суттєві зміни. Десятилітні, а то і сторічні шаблони освіти, які встановилися, зазнають реорганізації, реструктуризації, інформатизації, оптимізації та доопрацювання. Україна обрала шлях до Євроінтеграції, де обов'язковою умовою є приєднання нашої країни до Болонського процесу, що надасть можливість здійснити структурні перетворення вищої освіти за узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик, що дозволить Україні стати визнаною частиною європейського освітнього і наукового простору.

ЛЕКЦІЯ 1. Сутність вищої освіти, задачі. Україна в контексті Болонського процесу, його задачі

Вища освіта (англ. - *higher education*; фр. - *enseignement supérieur*) - порівняно нове поняття. Воно виникло в середині ХІХ ст. після формування в індустріальних державах повнорівневих систем освіти з пірамідальною структурою. Нижні рівні охоплювали всіх (або переважну більшість) дітей відповідного віку, а найвищий (власне вища освіта) — лише незначний відсоток молоді віком 18-23 роки.

В Україні мета, задачі, структура, типи вищих навчальних закладів визначені Законами України «Про освіту» 1996 та 2014 рр.

Вища освіта здійснюється на базі повної загальної середньої освіти. До вищих закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів, можуть прийматися особи, які мають базову загальну середню освіту.

Підготовка фахівця у ВНЗ може проводитись з відривом (денна), без відриву від виробництва (заочна, вечірня), шляхом поєднання цих форм, а з окремих спеціальностей – екстерном.

Значне місце в підготовці фахівців з вищою освітою займають лекції. Лекція - це чіткий, системний виклад окремої наукової проблеми або теми. Мета лекції полягає також у допомозі студентам оволодіти методами самостійної роботи з

підручниками, посібниками, першоджерелами. Лекція - один з найважливіших чинників в організації навчальної діяльності студентів.

Робота студентів безпосередньо на лекції і над лекцією потребує значних зусиль. Основні вимоги, пов'язані з лекційною формою навчання, такі: уміти не лише слухати, а й сприймати, усвідомлювати зміст лекції; систематизувати одержані знання в конспектах; уміти творчо осмислювати матеріал лекції у процесі самостійної роботи.

Успішне сприймання лекції потребує психічного напруження – уваги, уяви, логічного мислення, пам'яті. Для мобілізації психічних потенцій необхідно:

- своєчасно зайняти робоче місце, підготувати зошит, письмове приладдя для записів;
- ознайомитися зі змістом попередньої лекції для встановлення логічного зв'язку з наступною;
- зусиллям волі зосередити увагу на змісті лекції;
- з'ясувати зміст лекції, окремих її частин шляхом ставлення запитань лектору, якщо в цьому є потреба.

Самоорганізація і самодисципліна є запорукою успішного сприйняття лекції.

Засвоєння лекційного матеріалу буде мати більшу ефективність, якщо лекцію не лише слухати, а й записувати, тобто конспектувати. Це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, використанню його при підготовці до семінарських чи практичних занять, заліків і екзаменів.

Уміння правильно вести конспект лекцій формуються поступово. Звичайно, першокурсники намагаються повністю, слово в слово, вести записи лекцій. Така спроба, як правило, не має успіху, виявляється невдалою: повністю записати лекцію не вдається, студент швидко втомлюється, а головне - у нього не задіяне активне мислення, немає аналізу і синтезу змісту лекції. Несистематизовані записи окремих уривків не дають можливості відновити зміст лекційного матеріалу пізніше при підготовці до семінарських занять чи підсумкового контролю. Тому головне, до чого треба прагнути при конспектуванні лекції, - записувати в логічній послідовності суттєві думки, положення, викладені в лекції, які є результатом аналізу і синтезу власного мислення.

Вища освіта в Україні має бути якісною, яка виховує творчу особистість і розум студента. Останнім часом в університеті проводиться педагогічний експеримент з кредитно-модульної системи (КМС) за Болонською схемою на засадах ECTS (European Credit Transfer System). Даний процес спрямовано на відпрацювання відповідної технології організації навчального процесу та адаптацію системи підготовки фахівців в університеті згідно з вимогами Болонського процесу.

Болонська конвенція закріпила 6 основних принципів навчального процесу:

1 Введення двоциклового навчання: додипломного та післядипломного. Додипломний цикл передбачає одержання 1-го академічного ступеня (бакалавр). При цьому тривалість навчання на додипломному циклі має бути не менше 3 і не більше 4 років. Успішне завершення 1-го циклу відкриває доступ до 2-го циклу — післядипломного. Навчання впродовж 2-го циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1-2 роки навчання після одержання 1-го ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7-8 років).

2 Запровадження системи кредитів на основі Європейської системи трансферу оцінок (ECTS). ECTS обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Зменшує навантаження на студентів, оскільки за умов її впровадження відсутні сесії. Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, а їх знання оцінюються за 100-бальною шкалою. Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з конкретних навчальних дисциплін не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються з цих дисциплін із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, атестовані з оцінкою «незадовільно», зобов'язані складати семестрові іспити. Семестрові іспити можуть також складати студенти, які бажають покращити оцінку,

отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на іспитах здійснюється у 100-бальній шкалі з наступним переведенням у державну оцінку.

3 Контроль якості освіти передбачається здійснювати акредитаційними агентствами, незалежними від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що їх отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.

4 Розширення мобільності студентів, викладацького складу та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачається зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.

5 Забезпечення працевлаштування випускників. Усі університетські ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, рекомендованого ЮНЕСКО.

6 Забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легкодоступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

Болонський процес не передбачає повністю ідентичних систем освіти в різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків і покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

На сьогодні до Болонського процесу приєдналося 515 університетів, серед яких більше десяти українських:

1 Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту.

2 Донецький національний університет.

3 Маріупольський гуманітарний інститут Донецького національного університету.

4 Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут".

5 Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого.

6 Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут".

7 Національний університет "Києво-Могилянська академія".

8 Одеська національна юридична академія.

9 Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова.

10 Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля.

11 Тернопільський державний технічний університет.

12 Харківська національна академія культури.

13 Харківський національний економічний університет.

14 Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна.

ЛЕКЦІЯ 2. Структура, зміни та стандарти вищої освіти. Форми організації навчального процесу. Соціально-особистісні, інструментальні та загальнонаукові компетенції, які можуть обіймати випускники з напрямку 6.070105 – «Рухомий склад залізниць» спеціальності 7.070105 – «Локомотиви та локомотивне господарство»

Незважаючи на фінансові труднощі, система освіти України зберігає великі масштаби і забезпечує задовільну якість навчання. Студенти з напрямку підготовки студентів 6.070105 – «Рухомий склад залізниць» зі спеціальностей 7.07010501 та 8.07010501 «Локомотиви та локомотивне господарство» готуються відповідно до ГСВУ 07010501. Освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми розроблені та затверджені у встановленому порядку.

Як відомо, налічуючи понад мільйон студентів, ВНЗ освіти України утворюють мегасистему, що входить у групу найбільших у світі. Найважливіша її структурна зміна полягає в розпочатому в 1992 р. процесі перетворення з одноступеневої з єдиним дипломом спеціаліста на чотириступеневу з чотирма дипломами.

Вищі заклади освіти поділяються на чотири групи за рівнями акредитації (I—IV).

Нижчу групу системи вищої освіти України становлять заклади фахової підготовки I і II рівнів акредитації, що приймають на навчання як випускників середніх шкіл, так і осіб з неповною середньою освітою. Тривалість навчання в них – 2-5 років. Велика частина цих закладів видає дипломи *молодшого спеціаліста* із зазначенням відповідного профілю - медицина, сектор виробництва та ін. Провідні заклади II рівня акредитації дедалі частіше змінюють назву „училище”, „технікум” або „коледж”, дістаючи право (при забезпеченні належної тривалості й якості навчання) видавати дипломи бакалавра.

Ядром системи вищої освіти України запишаються університети, інститути, академії, консерваторії та ін. Це група вищих закладів освіти III і IV рівнів акредитації, що видають дипломи *бакалавра* (4 роки навчання на базі повної середньої школи), *спеціаліста* (5 років навчання) і *магістра* (5 або 6 років навчання). Як і всюди у світі, лише для медичних профілів навчання триває довше.

Система післядипломного навчання

Створення і діяльність системи підготовки та вдосконалення кадрового потенціалу вищих шкіл і науково-дослідних закладів є одним з найважливіших і найскладніших завдань будь-якої розвиненої держави. Успадкована Україною в 1991 р. система післядипломної підготовки не могла її задовольнити, оскільки була лише фрагментом цілісної структури СРСР. У період 1991-1995 рр. було зроблено організаційні та законодавчі кроки для консолідації й розширення наявної мережі підготовки вчених і викладачів вищих кваліфікацій, а з 1995 р. триває процес поліпшення її діяльності. У ньому беруть участь уряд, кілька міністерств, академії наук та інші органи й об'єднання.

З 1991 р. розширились і диверсифікувались аспірантура (підготовка кандидатів наук) і докторантура. Практично всі вищі заклади освіти мають аспірантуру.

Створення Міністерства науки і освіти України шляхом злиття двох профільних міністерств передбачає подальше вдосконалення системи підготовки та атестації науково-викладацьких кадрів вищої кваліфікації. Ця система фінансується

з ресурсів державного бюджету з подальшим використанням випускників у державному секторі, а також приватних фондів і ресурсів зарубіжних країн (останнє стосується підготовки вчених для інших країн).

Частиною системи післядипломного навчання є окремі заклади і підрозділи вищих закладів освіти та інститутів, призначені для стажування і підвищення кваліфікації працюючих дипломованих кадрів. В умовах скорочення бюджету відбувається санація цих структур, вони повинні розширити спектр своєї діяльності за рахунок надання платних послуг, брати участь у перепідготовці безробітних та ін.

Забезпечення якості освіти

Протягом 1990-х рр. в Україні було сформовано цілісну систему оцінювання і визнання навчальних закладів, а також контролю їхньої поточної діяльності. Вирішення першого завдання покладено на Державну Акредитаційну Комісію (ДАК), другого - на інспекторів при міністерствах, яким підпорядковані певні навчальні заклади. Для атестації кадрів створено аналогічні структури (Вища Атестаційна Комісія та управління при міністерствах).

Збільшення кількості приватних ВНЗ - а їх понад 188 - створює певні ускладнення щодо контролю і забезпечення якості навчання в них. Якщо вони претендують на видання дипломів державного зразка, то повинні дотримуватися всіх вимог, передбачених для державних вищих закладів освіти.

Викладацький персонал системи освіти

В Україні підвищення освітньої кваліфікації і фахової компетентності викладачів вважається одним з найважливіших завдань державних органів. Вимоги до кандидатів у викладачі ВНЗ включені в закони України, втім, як і положення про їхній соціальний захист і фінансову винагороду.

Результатом подібного підходу є наявність спеціальної професійної і психолого-педагогічної підготовки переважної більшості персоналу всіх навчально-виховних закладів. Звісно, рівень формальних вимог до тривалості попереднього навчання штатних працівників підвищується від дошкільних закладів до університетів, але незмінний загальний підхід - відповідність отриманої підготовки функціональним обов'язкам.

Вихователів, вчителів і викладачів в Україні готують заклади всіх чотирьох рівнів акредитації: I (училища і технікуми) і II (коледжі) - для дитячих садків і початкових шкіл, III і IV - для підсистеми середньої загальної і професійної освіти, а також для вищих закладів освіти.

Розвиток програм, методик навчання і контролю його результатів

Навчальні плани і програми окремих дисциплін розробляють і пропонують до використання в державних навчальних закладах усіх рівнів експертами Міністерства освіти і науково-дослідних педагогічних інститутів. Як і інші держави, Україна змушена практично безупинно вдосконалювати навчальні плани і програми дисциплін для більшості навчально-виховних закладів.

Демократизація звільнила вчителів від необхідності дотримуватися тільки однієї методики навчання - тієї, що рекомендована для конкретного навчального року Міністерством освіти. Нині вони практично вільні в цьому, вимоги до них стосуються тільки обов'язкового дотримання державного стандарту обсягу матеріалу, але не засобів викладання і методів роботи з учнями. Немає заборон і щодо перевищення стандарту. У нових умовах вчителі мають право використовувати саме ті методи і засоби, що відповідають їхнім індивідуальним особливостям. Важко знайти школу, де б кілька вчителів не працювали за авторськими методиками і навіть програмами. Це явище, безсумнівно, належить до позитивних змін в українській системі освіти.

Форма організації навчання передбачає вид навчального заняття (урок, пару, лекцію, факультатив, гурток, екскурсію, заняття в майстернях).

Одинична та ізольована форма навчання (урок, лекція, лабораторна робота, семінарське заняття та ін.) має окреме навчально-виховне значення. Вона забезпечує засвоєння студентами конкретних фактів, узагальнень, висновків, відпрацювання окремих умінь і навичок. Система ж різноманітних форм навчання, що дозволяє розкрити цілісні розділи, теми, теорії, концепції, застосувати взаємозалежні

вміння і навички, має загальне навчально-виховне значення, формує у студентів системні знання і особистісні якості. Система різноманітних навчальних форм, сповнена та скріплена провідними ідеями розділу, теми та єдиними видами діяльності, забезпечує засвоєння системи досліджуваної науки, формування світогляду, навчальних умінь і навичок.

Різні системи навчання студентів: індивідуальна, парна, групова, колективна - не є взаємовиключними. Наприклад, аудиторна система може включати в себе індивідуальні, групові, колективні заняття. Тому й система форм може включати колективні, індивідуальні та інші заняття. У ВНЗ протягом століть функціонують класно-урочна і лекційно-практична системи навчання.

ЛЕКЦІЯ 3. Загальна інформація про Український державний університет залізничного транспорту, керівництво. Кафедри та спеціальності механічного факультету. Матеріальне забезпечення навчального процесу в університеті порівняно із закордонними класичними ВНЗ (приклад Великої Британії)

Український державний університет залізничного транспорту засновано в 1930 р.

Більш як за 80 років свого існування підготував понад 70 тисяч фахівців для народного господарства. Серед випускників університету – міністр транспорту СРСР М.С. Конарєв, міністр транспорту України Г.М. Кірка, начальник Південної залізниці, Герой України В.М. Остапчук, провідні фахівці транспортних підприємств багатьох країн світу.

Сьогодні УкрДУЗТ – це сучасний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації з високою міжнародною репутацією в галузі освіти і наукових досліджень. В університеті навчається понад 11,5 тисяч студентів, у т. ч. іноземних, які отримують освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, спеціаліста, магістра. Університет нараховує 35 кафедр, серед яких 18 випускаючих, за денною та заочною формами навчання веде підготовку фахівців за 15 напрямками та 19 спеціальностями. До складу УкрДУЗТ також входять Донецький інститут залізничного транспорту та інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Університет має чотири сучасні навчальні корпуси з усім необхідним обладнанням у лабораторіях, науково-технічною бібліотекою на 1,5 мільйона томів, медіатеку, комп'ютерний центр, спортивний зал, медпункт і 5 гуртожитків.

На 2014 рік навчально-виховний процес здійснюється висококваліфікованим складом науково-педагогічних працівників, професорами, доцентами та викладачами, яких в університеті працює понад 500 осіб. Серед них - 5 лауреатів Державної премії, 27 академіків і член-кореспондентів галузевих академій України і закордонних країн, понад 50 почесних залізничників і 8 заслужених працівників транспорту.

Український державний університет залізничного транспорту є провідним вищим навчальним закладом

транспортної галузі, справжньою кузнею кадрів для українських залізниць та інших підприємств України.

Очолює університет ректор – Панченко Сергій Володимирович, доктор технічних наук, професор, академік транспортної академії України, заслужений працівник транспорту. Заступниками ректора є проректори: перший проректор, проректор з науково-педагогічної роботи, проректор з наукової роботи, проректор з науково-педагогічної та фінансово-господарської роботи, проректор з науково-педагогічної роботи, до вузівської та післядипломної освіти.

Університет є політехнічним вищим навчальним закладом, структура спеціальностей якого відображає структуру залізничного транспорту. На цей час університет готує спеціалістів з 19 спеціальностей, 15 напрямів підготовки, 11 галузей знань.

Механічний факультет, як один із структурних підрозділів університету, має у своєму складі 6 кафедр:

- «Експлуатація та ремонт рухомого складу» (випускаюча кафедра);
- «Вагони» (випускаюча кафедра);
- «Автоматизовані системи електричної тяги» (випускаюча кафедра);
- «Теплотехніка та теплові двигуни» (випускаюча кафедра);
- «Матеріали та технології виготовлення виробів транспортного призначення»;
- «Механіка і проектування машин».

Кафедра "Рухомий склад" була створена в 1930 р. 5 березня 1935 р. наказом начальника інституту № 88 кафедра отримала назву "Рухомий склад та тяга поїздів".

Першим завідувачем кафедри був заслужений професор Петро Матвійович Мухачов. З 1975 р. по 1980 р. кафедру "Експлуатація та ремонт рухомого складу" очолював доцент Микола Якович Франков. Після цього у різні роки кафедру очолювали кандидат технічних наук, доцент Геннадій Лукич Василенко (1976 – 1980 рр.), доцент Віктор Якович Кузнецов (1981 – 1985 рр.). З 1985 р. і по цей час кафедру очолює доктор технічних наук, професор, академік ТАУ Едуард Давидович Тартаковський.

За період з 1985 по 2014 р. підготовлено понад 4500 спеціалістів і магістрів за денною формою навчання та понад 3500 спеціалістів за заочною формою навчання. З перших років існування кафедри її очолювали провідні спеціалісти з локомотивного господарства на залізничному транспорті.

На кафедрі викладається 35 провідних за фахом спеціальностей дисциплін. Протягом всього часу існування на кафедрі постійно проводиться підготовка наукових кадрів з локомотивного господарства та відбувається захист дисертацій у спеціалізованих вчених радах університету та інших наукових закладах.

На кафедрі діють вісім наукових шкіл: Е.Д. Тартаковського за напрямком діагностики тягового рухомого складу, його надійності в експлуатації, модернізації та розроблення нових типів локомотивів; С.Г. Жалкіна за напрямком економічності та надійності роботи локомотивів з урахуванням сезонної експлуатації; О.Б. Бабаніна з питань розвитку технічного обслуговування та поточного ремонту, технічної діагностики та матеріально-технічного забезпечення; О.В. Устенка за напрямком вдосконалення методів технічної експлуатації тягового рухомого складу залізниць і метрополітену; В.Г. Пузиря за напрямком передрейсового контролю локомотивів і локомотивних бригад, впровадження технічної діагностики, атестації та ліцензування локомотивних депо; А.П. Фалендиша за напрямком комплексу оцінки технічного рівня та експлуатаційної ефективності тягового рухомого складу, розроблення нових типів тепловозів і дизель-поїздів; Д.С. Жалкіна за напрямком удосконалення конструкції, системи ТО і ПР дизелів з урахуванням сезонної експлуатації; О.С. Крашенініна за напрямком подовження строку служби тягового рухомого складу.

Значна увага приділяється адаптації фахівців у ринкових умовах економічних відносин, вмінню самостійно розробляти та приймати рішення з поточних проблем, прогнозувати розвиток економічних подій, вмінню із різних варіантів розвитку виробництва вибрати ефективні та найбільш перспективні варіанти.

Основні результати науково-дослідної роботи полягають у такому: при кафедрі створено лабораторію інформаційних

технологій і математичного моделювання, розроблено та затверджено галузеву концепцію розвитку системи діагностування в локомотивному господарстві, виготовлено зразки електронних регуляторів для дизель-генераторів тепловозів, створено лабораторію систем автоматичного проектування та мікропроцесорного управління тяговим рухомим складом.

Освіта вимагає серйозних ресурсів і вкладів, а особливо - адекватного матеріального та інформаційного оснащення навчального процесу. Найважливішим ресурсом для університету є все ж таки знання, але не тільки академічні знання, що лежать в основі викладацького та дослідницького процесів, а й практичне організаційне вміння (the know-how). Британські університети, а особливо їхні суспільствознавці, оснащені краще за українських колег кімнатами, аудиторіями, бібліотеками, комп'ютерним парком, студентськими гуртожитками та ін. Але слід пам'ятати, що процес розвитку британських університетів пов'язаний з постійним підвищенням ефективності використання існуючих матеріальних ресурсів і практично за відсутності руйнування їх у процесі історичного ставлення. А Україна і наш університет зазнавали суттєвих руйнувань за часів другої світової війни, реорганізації після становлення Незалежності, навчальних експериментів в освіті та ін. Більшість поліпшень проводилося тут при порівняно обмежених матеріальних вкладах. Це було питання реорганізації на базі нового практичного вміння.

Найкращий приклад – бібліотека університету. Очевидно, що для того, щоб студент самостійно здобував знання з джерел, він повинен мати до них прямий і ефективний доступ. Університетські бібліотеки Великої Британії мають у своїх фондах великі, що постійно поповнюються масиви класичної та сучасної літератури, журналів і CD-ROM дисків, серверних складовищ з дисциплін, які викладаються в одному напрямку, і міждисциплінні джерела. Бібліотеки будують свою роботу за принципом «відкритих полиць», що забезпечує вільний доступ кожного користувача до всіх книжкових фондів, організованих у тематичні колекції, і дозволяє не тільки швидко знайти потрібну книгу, але й заодно побачити і перегорнути матеріали за темою, які знаходяться поруч. Добре поставлене довідково-

бібліографічне обслуговування допомагає впоратися з пошуком і навчитися знаходити навіть важкодоступну інформацію. Читальні зали оснащені не тільки академічними журналами і довідниками, але і комп'ютерами, доступом до Інтернету, розмножувальною технікою, принтерами та ксероксами. Бібліотека – не просто місце видачі книг, але місце постійної роботи з носіями знань, де студент технічного навчання і близьких дисциплін проводить більшу частину часу, присвяченого навчанню. Розвиток бібліотек, поліпшення структури їх роботи були б неможливими без вкладення додаткових матеріальних ресурсів, але це визначено розвитком розуміння педагогічного процесу.

Тьюторська робота в малих групах та індивідуальні зустрічі вимагають автономної та адекватної площі. Її величина у Великій Британії куди вище, ніж в Україні (до речі, також і в країнах Європи з різною системою вищої освіти, наприклад у Франції). Практично кожен викладач має персональну робочу кімнату на території факультету, що в сукупності з прийнятим зобов'язанням постійно працювати тільки у своєму університеті сильно збільшує час їхнього перебування там, полегшуючи спілкування зі студентами та консолідує академічну спільноту вчених. Існують клубні кімнати викладачів і мережа діючих студентських клубів, розташованих часто в окремій будівлі студентського союзу і підвладних йому. Все це покращує можливості інтерактивної роботи ВНЗ в цілому.

Важливим елементом матеріального забезпечення роботи університету є бюджет, що виділяється йому на наукові відрядження як працівників університету, так і його слухачів. Тут багато що залежить від фінансових можливостей, але також від стратегії розвитку, обрану факультетом та університетом у цілому. У нашому університеті ефективно використовується науково-дослідна робота студентів. Слухачі залучаються до виконання держбюджетних і госпдоговірних тематик, що обумовлює в майбутньому їх спрямованість на наукову та дослідницьку роботу. Використання наукової, технічної, лабораторної та матеріальної бази кафедри «Експлуатація та ремонт рухомого складу» надає можливість розвинення світогляду студентів у більш профільному напрямку і підтримує

всєбічну та технічну підготовленість. Але слід пам'ятати про те, що розвиток, традиції, матеріальна база, світогляд у кожному ВНЗ є індивідуальним та інтегрованим відповідно до політичного, економічного та соціального курсу держави, у якій розташований ВНЗ.

ЛЕКЦІЯ 4. Мобільність студентів, викладачів, дослідників

З розвитком процесів глобалізації та інтернаціоналізації економіки та бізнесу перед вищою освітою постали нові цілі - підготовка професійних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах, що змінилися, глобального ринку. Інтернаціоналізація освіти переслідує різні цілі, серед яких диверсифікація і зростання фінансових надходжень через залучення іноземних студентів на платне навчання; розширення навчальних планів і навчання своїх студентів у зарубіжних ВНЗ-партнерах; розширення регіональної мережі ВНЗ для ефективного використання своїх ресурсів; підвищення якості освіти і досліджень за рахунок участі студентів і викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями та ін. Розвиток міжнародного міжвузівського співробітництва дозволяє організовувати спільні дослідницькі проекти, обмінні програми для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів.

Вища освіта ХХІ ст. відрізняється цілим рядом особливостей і вимагає певних змін змісту та організації навчання. Зміни є невід'ємною частиною прогресу. Технічні нововведення тягнуть за собою зміни технологічних процесів, зміни в управлінні цими процесами і зміни в підготовці фахівців. Зміни в економічному середовищі призводять до необхідності професійної переорієнтації фахівців на різних етапах їх кар'єри, освоєння нових сфер діяльності, зміни кар'єри і т. п. Змінилися і самі учні - крім вчорашніх школярів до ВНЗ приходять зрілі фахівці, обтяжені сім'єю, що суміщають навчання з роботою. Наявність у них досвіду практичної діяльності, особливих умов отримання освіти змушують ВНЗ змінити графік і методи

навчання. Вже недостатньо передати студентам певний обсяг знань, набагато важливіше стало навчання пошуку та аналізу необхідної інформації, навчання самого процесу отримання знань.

Ці зміни, характерні для самого процесу освіти, відбуваються на тлі більш широких процесів змін, що охоплюють економіку окремих країн, регіонів і світу в цілому. Студенти отримують вищу освіту в зарубіжних країнах, а застосовують отримані знання, працюючи в міжнародних компаніях по всьому світу. Європейський Союз розробив спеціальні стипендії та програми, що стимулюють студентів їхати навчатися за межі своєї країни. У провідних ВНЗ Великої Британії, США, Канади до 80 % студентів становлять іноземні громадяни.

Сучасні інформаційні технології, бурхливий розвиток дистанційного навчання зробили національні кордони абсолютно прозорими для освітніх послуг. Сформувався єдиний світовий освітній ринок, де ВНЗ різних країн пропонують свої продукти і послуги всім студентам одразу, не обмежуючи себе національними кордонами. Знамениті рейтинги Financial Times кращих бізнес-шкіл тепер включають не тільки ВНЗ США, але й Канади, Іспанії, Франції, Великої Британії. Роботодавці в багатьох країнах Європи все більше уваги при прийомі на роботу випускників ВНЗ звертають увагу на досвід навчання, життя і роботи за кордоном, оскільки це свідчить про адаптивні можливості кандидатів, широту кругозору, навички спілкування з представниками різних культур.

Настав той момент історичного розвитку світової системи вищої освіти, коли національна відособленість ВНЗ усе більше вступає в конфлікт з наслідками і перспективами інтернаціоналізації і глобалізації. Цей фундаментальний конфлікт проявляється в різних питаннях і проблемах: визнання університетських дипломів, спеціалізацій і оцінок, розвитку міжнародних форм оцінки якості, питаннях міжнародної акредитації. Щоб запропонувати реальні кроки щодо подолання цього конфлікту, потрібно вивчити основні форми і характеристики, проблеми та перспективи інтернаціоналізації вищої освіти.

Найвідоміша форма інтернаціоналізації вищої освіти - це мобільність студентів - виїзд певної кількості студентів для навчання за кордон. Звичайно відрядження студентів на навчання в інші країни - явище не нове, і певні регіони стикаються з цим вже давно. Більшість європейських країн вже багато років мають постійний приплив студентів із своїх колишніх колоній. Значна частина молоді з країн Латинської Америки прагнуть отримати диплом в університетах США та Канади. У період холодної війни вищі навчальні заклади Радянського Союзу та Східної Європи залучали студентів з держав зі схожою ідеологією. За останні 40 років темпи збільшення цих потоків студентів, які перетинають національні кордони для здобуття вищої освіти, перевищили темпи поширення самої вищої освіти. За даними ЮНЕСКО, рівень міжнародної мобільності студентів зріс за останні 25 років на 300 %. На думку експертів, до 2025 р. кількість студентів, що навчаються за кордоном, складе 4,9 мільйона.

Мобільність студентів стимулюється різними державними і регіональними програмами. Багато країн укладають двосторонні і багатосторонні угоди в цій галузі. Найбільш відомі європейські програми - "Еразмус", а потім (з 1995 р.) "Сократ". Програма "Еразмус" (розпочата в 1987 р., щоб сприяти створенню загального ринку в Європі) і пов'язані з нею схеми мобільності, такі як "Комет", "Лінгва" та ін., ставили за мету створення європейської моделі вищої освіти. Студентський обмін розглядається як могутній засіб розвитку загальноєвропейського ринку фахівців і кваліфікованих працівників.

Питання інтернаціоналізації і якості вищої освіти тісно пов'язані, оскільки з самого початку вважалося, що процес інтернаціоналізації і вихід ВНЗ на міжнародний ринок сприяє підвищенню якості освіти. У багатьох документах з питань вищої освіти національного та європейського рівня 1980-х і початку 1990-х рр. процес інтернаціоналізації розглядався не як самоціль, а як інструмент підвищення якості вищої освіти. Підвищення якості освіти відіграло важливу роль у просуванні таких програм інтернаціоналізації, як програма стимулювання міжнародної мобільності студентів «Еразмус».

Навесні 2003 р. Європейський парламент зробив новий крок у просуванні міжкультурного взаєморозуміння і співробітництва європейських ВНЗ з ВНЗ інших частин світу, запропонувавши програму "Еразмус-мундус", розраховану на період 2004-2008 рр. Цей крок був викликаний все зростаючим потоком студентів магістерських програм, виїжджаючих на навчання в США, і існуючим дисбалансом в аналогічних потоках мобільності в самій Європі. Велика частина студентів з неєвропейських країн, що приїжджають вчитися до Європи, обирають Велику Британію. "Еразмус-мундус" спрямована на створення партнерських мереж європейських і неєвропейських ВНЗ, що пропонують спільні магістерські програми, у яких студенти змогли б скористатися унікальним поєднанням сильних сторін вищої освіти в різних країнах.

Програма «Еразмус» - це система студентських обміну між університетами Європи, яка дозволяє студентам Європейських університетів вільно мігрувати до ВНЗ учасників системи. Студенти отримують можливість, навчаючись у польському ВНЗ, пройти курс в партнерському університеті Франції, Німеччини чи будь-якій іншій з 30 країн. На сьогодні в ній беруть участь, крім 27 країн-членів ЄС, Норвегія, Ліхтенштейн, Ісландія і Туреччина. Учасниками програми «Еразму» є близько 2000 університетів Європи. З моменту старту програми в ній вже взяли участь більше 1,5 мільйона осіб. За прогнозами Єврокомісії, завдяки «Erasmus», до 2015 р. 12,5 мільйонів студентів і викладачів зможуть навчатися і проводити дослідження за кордоном. З 2007 по 2015 р. на освітню інтеграцію Єврокомісія виділила 13,6 мільярда євро.

Девіз програми: "Привести студентів до Європи, принести Європу всім студентам".

Крім більш-менш організованих схем студентської мобільності, існує і спонтанне переміщення студентів поза будь-яких програм. Ця спонтанна мобільність є результатом цілого ряду чинників, що діють на ринку освітніх послуг стратегії "проштовхування" і "витягування". З одного боку, ВНЗ, прагнучи збільшити пропозицію своїх програм, активно просувають їх на закордонних ринках. Вони відкривають свої філії та зарубіжні кампуси в інших країнах, укладають договори про співпрацю з

місцевими навчальними закладами, використовують дистанційні технології навчання і т. п., тобто проштовхують свої освітні послуги і продукти каналом розподілу, поки вони не досягнуть цільового споживача.

З іншого боку, національні відмінності в доступі до освіти, кількісні обмеження в наборі студентів на певні спеціальності змушують студентів з цих країн шукати можливості освіти за кордоном. Мовні і культурні міркування залучають студентів на освітні програми Великої Британії, Франції, США. Домінування англійської мови в якості основної в сучасній науці і в якості найбільш часто досліджуваної другої мови, зумовило той факт, що поряд із США та Великою Британією до списку країн, що приймають найбільшу кількість іноземних студентів, увійшли також Канада і Австралія. Попит, що виник у цілому ряді країн попит на освітні програми ВНЗ цих країн, витягує їхні освітні послуги каналом розподілу: виникають спеціалізовані агентства і консалтингові компанії, як національні, так і міжнародні, що виступають посередниками і консультантами з задоволення цього попиту.

Міжнародна мобільність студентів є не тільки міжконтинентальним, але й регіональним явищем. Процес інтеграції регіональних економік стимулює мобільність студентів, і в цьому відношенні такі міжнародні угоди, як NAFTA, ASEAN або АРЕС, зіграли велику роль. Спеціально створена програма "Нордплюс" - програма студентського обміну між північними європейськими країнами - ґрунтується на привабливому принципі фінансування: "гроші йдуть за студентом". За цією програмою ВНЗ скандинавських країн отримують фінансування залежно від кількості студентів, які записалися на їхні програми. Причому фінансування виділяється як на студентів з даної країни, так і на громадян країн, об'єднаних даним договором.

Поступово потоки іноземних студентів, які перетинають національні кордони для здобуття вищої освіти, стали сприйматися більшістю приймаючих країн більше як торгівля, ніж допомога, оскільки в багатьох випадках іноземні студенти повністю оплачують своє навчання. У багатьох освітніх закладах, що приймають іноземних студентів, особливо в англійських

країнах, дохід, отриманий за рахунок повної оплати навчання іноземними студентами, є істотним додатком до щорічно скорочуваних бюджетів ВНЗ. Без такого додаткового доходу багато ВНЗ просто не могли б існувати.

Таким чином, причиною зростання чисельності студентів, що навчаються за кордоном, на сучасному етапі розвитку вищої освіти дедалі більше є ринкові процеси, а не державна політика чи питання надання допомоги. Міжнародний ринок освітніх послуг перетворюється на сектор економіки, який стрімко розвивається, центральними елементами якого є міжнародний маркетинг освітніх установ і цілеспрямований набір іноземних студентів. Приклад Австралії показує, що політика активного маркетингу вузівських програм і безпосереднього пошуку та набору іноземних студентів виявилася продуктивною, принаймні, з економічної точки зору.

Мобільність викладачів, дослідників

Хоча мобільність викладацького складу не так добре досліджена, як сфера мобільності студентів, її можна вважати другою за важливістю формою інтернаціоналізації вищої освіти. Традиційно міжнародна мобільність професорсько-викладацького складу обумовлена дослідженнями і науковою роботою, але в ряді регіонів і в певних галузях освіти, таких як менеджмент і ділове адміністрування, існують спеціальні схеми регіонального і міжнародного тренінгу для молодих дослідників і викладачів.

Як і у випадку з мобільністю студентів, тут існують сильні географічні відмінності в потоках. На одному полюсі в цьому процесі стоять країни з високим рівнем наукової імміграції в результаті цілеспрямованого залучення наукового персоналу для розширення системи вищої освіти (наприклад, як це було в Гонконзі), а на іншому - країни з низьким рівнем інтернаціоналізації професорсько-викладацького складу. До останніх належать, в основному, країни з високим рівнем національної однорідності, що використовують тільки рідну мову в навчанні, яким важко знайти фахівців, які володіють іноземними мовами. США і Велика Британія є найбільшими експортерами наукових трудових ресурсів, але в той же час кафедри їхніх університетів дуже привабливі для зарубіжних

фахівців; у цьому можна переконатися, якщо звернути увагу на склад їхніх висококваліфікованих наукових кадрів, серед яких чимало представників зарубіжних країн.

У сучасному світі міждержавна трудова міграція стає все більш диференційованою за професійними, кваліфікаційними, освітніми ознаками, і інтелектуальна трудова міграція виділяється як окремий вид міграції. Інтелектуальна міграція - це міграція наукових і викладацьких кадрів високої кваліфікації, реально чи потенційно зайнятих науковими дослідженнями і розробками, а також обслуговуванням цієї галузі. Як і будь-яка міграція робочої сили, міждержавна інтелектуальна міграція може бути **тимчасовою і постійною**. Тимчасова являє собою одну з форм міжнародного наукового співробітництва, постійна рівнозначна еміграції і отримала назву "brain drain" - витік мізків. У найширшому сенсі це – виїзд з країни будь-яких фахівців, що займаються кваліфікованою інтелектуальною чи творчою працею, а також потенційних фахівців - студентів, аспірантів і стажистів.

Існують дві концепції інтелектуальної міграції:

1 Концепція обміну знаннями та досвідом (brain exchange) – обґрунтовує міграцію людей у пошуках нового місця прикладання праці з урахуванням кваліфікації та професії. І приплив мізків (brain gain), і витік мізків (brain drain) характерні для всіх економік і припускають двосторонній обмін інформацією про становище в країні-експортері та країні-імпортері. Це відомості про ринки праці, фінанси, товарні ринки, умови життя.

2 Концепція розтрати мізків (brain waste) – розглядає інтелектуальну еміграцію як чисту втрату для сукупної робочої сили країни-експортера. Вважається, що відтік кваліфікованих кадрів підриває здатність країни до соціально-економічного розвитку, що веде до зниження в ній рівня життя.

До специфічних причин виникнення інтелектуальної міграції можна віднести можливість отримати додатковий досвід, а також можливість займатися роботою, яка не доступна на батьківщині. Інтеграція систем вищої освіти є при цьому стимулюючим чинником.

Часто процеси студентської та викладацької мобільності бувають так взаємопов'язані, що розділити їх дуже важко. Прикладом можуть служити програми мобільності аспірантів і докторантів. По-перше, багато аспірантських програм європейських і американських ВНЗ (doctoral programs, що ведуть до отримання ступеня Ph.D.) включають так званий період навчання *taught component*, крім того, слухачі цих програм активно залучаються до викладання на бакалаврському рівні. Тому програма мобільності аспірантів включає компоненти навчання, досліджень і викладання.

Європейські ВНЗ об'єднуються для заохочення *мобільності аспірантів*. Так була створена мережа шкіл бізнесу, що пропонують докторські програми (European Doctoral Education Network - EDEN). Ця система функціонує в рамках Європейського Інституту досліджень галузі менеджменту (European Institute of Advanced Studies in Management), створеного в 1972 р. як співдружність провідних дослідників у галузі менеджменту (включаючи також такі галузі, як облік, фінанси, управління персоналом, економіка, інформаційні системи в бізнесі, міжнародний бізнес, маркетинг, управління операціями, стратегічний менеджмент і т. д.). За щорічний внесок у 4.000 євро ВНЗ, що вступає в цю організацію, отримує доступ до мережі, яка об'єднує понад 20000 професорів і дослідників; можливість участі у всіх семінарах і конференціях; допомогу у встановленні університетських і дослідницьких контактів у Європі; доступ аспірантів до мережі спеціальних аспірантських програм і семінарів; допомогу і консультації в управлінні проектами, що фінансуються ЄС.

Програми студентської та викладацької мобільності розвивалися з метою стимулювання інтернаціоналізації навчальних планів, тобто впровадження змін у навчальні плани співпрацюючих ВНЗ і факультетів. Оскільки навіть в об'єднаній Європі існує різноманітність національних систем вищої освіти, прагнення інтернаціоналізувати навчальні плани і привнести в них спільні європейські елементи могло бути реалізовано тільки через проекти мобільності.

Цікавим прикладом такої співпраці є система Подвійного диплома серед європейських ВНЗ, що пропонують бакалаврські

програми з міжнародного бізнесу і ділового адміністрування. Заснована ця система на двосторонніх договорах про співробітництво, але оскільки багато хто з її учасників пов'язані такими договорами один з одним, вона перетворилася на цілу партнерську мережу. Зіставивши свої програми та навчальні плани, ВНЗ домовилися видавати свої дипломи студентам із ВНЗ-партнера, якщо ті провчилися у них протягом року і виконали ряд обумовлених вимог. При цьому плату за навчання студенти вносять лише у свій рідний ВНЗ, що дозволяє їм економити не тільки час, але й гроші. У результаті після закінчення свого ВНЗ студенти додатково до цього диплома можуть отримати ще й повноцінний диплом ВНЗ-партнера. Ця система включає ВНЗ Франції, Німеччини, Нідерландів, Великої Британії, Іспанії і Росії. У програмах цього типу питання контролю якості спільно вирішується ВНЗ-партнерами.

Важливим підтвердженням цієї тенденції стали Сорбонська і подальша Болонська декларації. Підписана міністерствами освіти Франції, Німеччини, Італії та Великої Британії на зустрічі з нагоди дня заснування Сорбонського університету 25 травня 1998 р., Сорбонська декларація містила визнання прихильності країн справі інтернаціоналізації через поступову уніфікацію дипломів, ступенів та освітніх циклів і, таким чином, через створення реального "єдиного простору європейської вищої освіти". У липні 1999 р. Сорбонська декларація стала основною темою на зустрічі ректорів і міністрів освіти європейських країн у Болоньї, завдяки чому з'явилася Болонська декларація 19 липня 1999 р., цілями якої були: 1) підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти; 2) збільшення мобільності студентів і робочої сили в рамках Європи. Для досягнення цих цілей були сформульовані такі завдання:

- створення системи зрозумілих всім кваліфікаційних ступенів вищої освіти;
- створення системи вищої освіти, заснованої на двох рівнях. Перший рівень повинен готувати студентів до використання своїх знань і вмінь на ринку праці. Другий рівень повинен ґрунтуватися на успішному засвоєнні першого рівня;

- створення системи накопичення та переведення залікових одиниць або "кредитів", тобто свідоцтв попередньої освіти, для продовження освіти в іншій країні;

- мобільність студентів, викладачів, дослідників;
- співробітництво в галузі управління якістю;
- створення європейського стандарту вищої освіти.

Для усвідомлення і затвердження конкурентоспроможності своїх знань і умінь кожен студент або викладач повинен мати можливість хоча б короткий час навчатися і стажуватися за кордоном, а завдяки цьому в основному ВНЗ він може скоротити кількість годин, присвячених вивченню іноземних мов. Мобільності студентів, викладачів і дослідників сприяє цілеспрямована підготовка до складання мовних тестів типу TOEFL, тестів для вступу в магістратуру з економіки GRE, менеджменту GMAT.

ЛЕКЦІЯ 5. Стипендіальне забезпечення бюджетної денної форми навчання та пільгового контингенту, інші види матеріального забезпечення студентів. Студентське самоврядування

Стипендіальне забезпечення студентів здійснюється за підсумками виконання індивідуального навчального плану виходячи з основних положень Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Питання стипендіального забезпечення» із змінами та доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 150, від 15 лютого 2006 р. № 157, від 5 березня 2008 р. № 165, а також Положення «Про стипендіальне забезпечення студентів, аспірантів і докторантів УкрДАЗТ».

При перевищенні нормативного терміну навчання стипендія студентам не призначається, оскільки цей етап навчання не фінансується з державного бюджету.

Згідно з п. 1.2 Постанови Кабінету Міністрів України від 5 березня 2008 р. № 165 «Деякі питання стипендіального забезпечення» з 1 січня 2009 р. студентам і курсантам з числа осіб, яким згідно із Законом України «Про статус і соціальний

захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” гарантуються пільги під час призначення стипендії та які за результатами семестрового контролю мають середній бал успішності нижчий, ніж 4 за п’ятибальною шкалою оцінювання, обов’язково призначається соціальна стипендія у розмірі 50 відсотків мінімальної ординарної (звичайної) стипендії у вищих навчальних закладах відповідного рівня акредитації.

Згідно з п. 35-3 Порядку надання стипендії, особам, яким згідно із Законом України "Про статус і соціальний захист громадян які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" гарантуються пільги під час призначення стипендії за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на здійснення заходів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, виплачується додаткова соціальна стипендія в сумі 170 грн, тобто до соціальної стипендії (1160 грн або 265 грн) щомісяця за рахунок державних коштів (нестипендіального фонду ВНЗ) виплачується додатково ще 170 грн.

Соціальні стипендії призначаються:

1) студентам з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також студентам, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишились без батьків;

2) студентам з числа осіб, яким згідно із Законом України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” гарантуються пільги під час призначення стипендії;

3) студентам з малозабезпечених сімей (у разі отримання відповідної державної допомоги згідно із законодавством);

4) студентам, які є дітьми-інвалідами та інвалідами I —III групи;

5) студентам, які мають сім’ї з дітьми і в яких обоє з подружжя або одна мати (батько) навчається у вищому навчальному закладі за денною формою навчання.

З метою підвищення життєвого рівня та заохочення за успіхи в навчанні, участь у громадській, спортивній і науковій діяльності навчальний заклад 10 відсотків коштів, передбачених на виплату стипендій, використовує як надання студентам та аспірантам, які навчаються за державним замовленням, матеріальної допомоги та заохочення.

Для вирішення питань з призначення та позбавлення університетської або соціальної стипендії (у тому числі спірних), надання матеріальної допомоги студентам, заохочення кращих з них за успіхи в навчанні, участь у громадській, спортивній і науковій діяльності навчальний заклад утворює стипендіальну комісію.

До складу стипендіальної комісії входять ректор університету, перший проректор, представники фінансових підрозділів, директори інститутів, декани факультетів, представники профспілкових і самоврядних організацій студентів.

У своїй роботі стипендіальна комісія навчального закладу керується законами та іншими нормативно-правовими актами, які визначають права і обов'язки студентів, цим Положенням, статутом навчального закладу.

Системи студентського самоврядування в університетах Європи та інших країн

У сучасних умовах необхідно осмислити роль і місце студентського самоврядування в умовах реформування української системи вищої освіти, зокрема у зв'язку з участю нашої країни у так званому Болонському процесі. Основна мета програми дій Болонської декларації - створення загальноєвропейського простору вищої освіти з метою підвищення мобільності громадян на ринку праці та посилення конкурентної спроможності європейської вищої освіти. Болонський процес стосується, перш за все, сфери навчання. Однак роль студентського самоврядування підкреслюється в підписаних у його рамках міжнародних документах - зокрема в Берлінському комюніке, у якому підбиваються попередні підсумки роботи, здійсненої після підписання Болонської декларації: "Студенти є повноправними партнерами в управлінні вищою освітою. Міністри освіти провідних європейських держав відзначають, що в межах загальноєвропейського простору вищої освіти участь студентів в управлінні освітою, як правило, має правову основу. Міністри закликають ВНЗ і студентські

організації позначити способи реального збільшення участі студентів в управлінні".

Перед вищою школою ставиться завдання вдосконалення управління системою освіти, розмежування компетенцій на різних рівнях між органами управління освітою та навчальним закладом. Спочатку при зародженні ідеї інституту вищої освіти в його основу були закладені суспільно-державні форми управління. В історії відбувалася деформація в співвідношенні між суспільною і державною формами управління на користь останньої.

Завдання сьогодення полягає в тому, щоб запропонувати і впровадити в практику вищої школи прийнятні і найбільш перспективні форми громадського управління, однією з яких є самоврядування, що поділяється на самоврядування викладачів і співробітників і студентське самоврядування.

Особливістю організації освітнього процесу у вищій школі є його орієнтація не тільки на підготовку фахівців вищої кваліфікації, а й керівників різних рівнів, організаторів виробництва. Поряд з професійною підготовкою студент повинен отримати знання, необхідні для володіння основами "науки управління", сформувати вміння спілкуватися, приймати управлінські рішення, керуючись принципами загальнолюдської моралі. З іншого боку, стало очевидно, що школа і ВНЗ (тобто передвиробничче навчання) не дають достатньої підготовки саме в галузі засвоєння практичних навичок поведінки, уміння вести себе, керувати людьми.

Студентське самоврядування зародилося разом з появою вищої школи, тобто в перших університетах середньовічної Європи (у XII ст. в Італії: медична школа в Солерно, Вища юридична школа в Болоньї, перетворена у університет у 1158 р. в Парижі, потім у 1168 р. - університет в Оксфорді, трохи пізніше в Кембриджі, у XII ст. в Іспанії, у 1348 р. у Празі і незабаром у Кракові і т. д.). На думку вітчизняних і зарубіжних дослідників, перші університети являли собою автономні з розвиненою демократією та студентським самоврядуванням (сам термін "студентське самоврядування" був введений набагато пізніше), створені з академічними цілями, об'єднання професорів-лекторів і студентів. Зміст самого слова "університет" не відповідав

сучасному терміну. Поняття означало "все з групи" і стосувалось лише популяції студентів, не включаючи в себе вчителів або лікарів (магістрів) наук, як їх стали називати пізніше. Вчителі утворили пізніше свою корпоративну структуру - колегію, більшою мірою з метою захисту від влади студентів. Фактично сучасні взаємини студентів з факультетськими та університетськими органами в процесі вироблення академічної політики являють собою повну протилежність подібним відносинам у середні віка. Тоді студенти за допомогою офіційних законопроектів університету та обрання власної виконавчої особи, ректора, здійснювали суворий контроль над професійною діяльністю педагога і над його взаємовідносинами зі спільнотою. Праця значної кількості викладачів і в більш пізній період становлення університетів оплачувалася внесками студентів, а не церквою або світською владою. У ході дослідження вчені дійшли гіпотетичного висновку, що само слово "ректор" спочатку було прізвиськом від латинського "rector" - голова, яке давалося обраному університетському лідеру за інтелектуальні та організаторські здібності. Деканом (від лат. "decanus") називали старшого над десятьма студентами, а деканат становив спілку старшин "десяток". Ранній період конституювання університетів, як показують дослідження, залишив глибокий слід у подальшій історії. Від нього йдуть традиції студентської солідарності, автономії та самоврядування.

У вищій школі Америки тенденції демократії та студентського самоврядування отримали найбільш повний розвиток у так званих нових університетах - Корнелівському (у штаті Нью-Йорк); університеті Джона Гопкінса, у Балтиморі, університеті в Антіахі. Розвиток студентського самоврядування у вищеназваних навчальних закладах був обумовлений соціальними чинниками: університети були приватними, самофінансованими об'єднаннями (плата лекторам виплачувалася з коштів студентів); суспільство потребувало кадрів, підготовлених в університетах, і тому рахувалося з автономією і демократичними принципами організації університетів.

Традиції студентського самоврядування отримали подальший розвиток у вищій школі дореволюційної Росії, починаючи з освіти в 1755 р. Московського університету.

Демократичні принципи студентського самоврядування у вищих навчальних закладах різних епох і країн (управління і контроль з боку студентів над усіма сферами життя університетів, включаючи академічну; прийняття рішень і статусів ВНЗ загальними зборами студентів; наявність виборних органів виконавчої влади; можливість ротації обраних до органів управління; обов'язкове підпорядкування всіх членів студентської спільноти рішенням, прийнятим на загальних зборах, і т. д.) мають багато спільного, що говорить про оптимальність розвитку студентського самоврядування як основи формування особистості майбутнього фахівця у вищій школі.

Ідеологічними надбудовами на базі органів студентського самоврядування почали займатися набагато пізніше, ніж виникло саме студентське самоврядування. Природно, ні про яку жорстку ідеологію не йшлося. Але в той же час існувала потреба єдності, відчуття "єдиної родини". Особливо ця потреба проявилася в роки Першої світової війни.

Саме тому студенти (особливу роль в цьому, безумовно, відіграли "вічні студенти") шляхом об'єднання традицій і звичаїв ВНЗ встановили правила поведінки в студентському середовищі, яких і дотримувалися, у тому числі апелюючи до цих правил на студентських судах честі. Ці правила називалися кодексами честі. Вони ніколи не були жорстко зафіксованими і закріплювалися, в основному, конвенційно. До них включався і перелік так званих "природних прав студента", до яких належали:

1 Право називатися студентом і носити студентську форму (головна ознака корпоративного стилю).

2 Право на недоторканність і безкарність, інакше як за рішенням студентського суду честі.

3 Право на сходку.

4 Право на корпоративну допомогу.

5 Право на створення студентських організацій.

Студенти Німеччини, Франції і Великої Британії мали схожі "кодекси поведінки", що обслуговували їхні інституції.

Кодекси регламентували та означували «злочини проти студентства» в студентському середовищі. Органом, який має право призначати покарання, був студентський суд честі. Найбільш серйозним злочином були обман заради матеріальних

вигод і крадіжка: винного могли засудити до виправних робіт, оштрафувати або піддати остракізму. Серед тяжких провин фігурували зрада і штрейкбрехерство під час студентських "історій", винні заслуговували на бойкот. Могли розглядатися в суді і більш дрібні провини, аж до подробиць сексуального життя, хоча і дуже рідко.

В ідеалі відносини педагогів і учнів у процесі самоврядування на сучасному етапі його розвитку будуються на принципах співпраці. На організаційно-методологічному рівні педагоги і учні беруть участь у роботі спільних органів самоврядування, виробляють спільну програму дій, інформують один одного про свою діяльність. Педагогічний колектив допомагає працювати органам студентського та учнівського самоврядування, надає їм право обговорювати будь-які питання життя колективу, визначати основні завдання і приймати рішення. Педагоги та учні вчать вести діалог, попереджати і долати конфлікти.

У сучасній Європі інтереси студентів представляють студентські ради, отримуючи регулярне фінансування на реалізацію своїх проектів від адміністрації університету чи держави. Продукуючи ідеї та володіючи засобами їхньої реалізації, студентським лідерам навіть не спадає на думку грати в політичні ігри. З органами державної влади та місцевого самоврядування в Англії зазвичай співпрацюють молодіжні організації, а от студентські безпосередньо з ними не перетинаються. Те саме стосується і Сполучених Штатів. Студентські організації співпрацюють з адміністрацією ВНЗ, а не з владою міста або вище.

Одним із принципів Болонського процесу є активна участь студентів у якості партнерів в управлінні якістю освіти. Зокрема в документах Болонського процесу зазначено, що "студенти повинні брати участь і впливати на організацію і зміст освіти в університетах та інших навчальних закладах...", - говориться в Декларації міністрів вищої освіти "На шляху до європейського простору вищої освіти" від 2001 р.

Усі заходи, всі реформи в рамках Болонського процесу спрямовані, природно, на створення оптимальних умов для якнайкращої професійної підготовки студентів. Оскільки студент

повинен бути не тільки об'єктом, але і суб'єктом навчального процесу, цілком зрозуміло, що без зворотного зв'язку та активної участі студентів ніякі реформи не можуть бути достатньо ефективними. У свою чергу студенти повинні ясно розуміти завдання і цілі Болонського процесу, їх голос має бути чутний при прийнятті тих чи інших рішень. Інструменти, що дозволяють враховувати точку зору студентів при вирішенні тих чи інших проблем вищої освіти, різноманітні. Це і представництво студентів у вчених радах ВНЗ, і систематичне анкетування студентів з метою з'ясування їхньої задоволеності або незадоволеності викладанням, а також їхніх рекомендацій і побажань, сприяння адміністрації ВНЗ в організації та функціонуванні органів студентського самоврядування. Існує організація "Національні спілки студентів Європи" (ESIB), яка об'єднує 50 національних студентських союзів 37 країн, представляючи тим самим 10 млн студентів. Ця організація бере найактивнішу участь у всій діяльності, пов'язаній з розвитком Болонського процесу. За прийнятою угодою на нараду міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу кожна країна направляє делегацію, до якої входять 3 представники міністерства, відповідальних за вищу освіту, один представник національної спілки ректорів і один представник національного союзу (асоціації) студентів. У липні 2004 р. Міністерство освіти і науки РФ спільно з Радою Європи провело в Москві міжнародний семінар з проблем участі студентів в управлінні закладами вищої освіти.

Що стосується студентського самоврядування, то можна сказати, що в цьому відношенні ситуація різна в різних країнах. У північноєвропейських державах студенти досить потужно представлені в університетських радах і комісіях. Наприклад, у Швеції студентам належить три місця в керівному органі університету - стільки ж, скільки й викладачам, а загалом така рада складається з 20-25 осіб. В інших країнах студентам також належить певний відсоток в університетських радах.

Студентське самоврядування у Європі не залежить від адміністрації ВНЗ чи міністра освіти. Бельгійські студентські спілки отримують фінансування від університетів, а у Швеції студенти напряму сплачують певну суму органам студентського

самоврядування. Багато європейських студентських спілок отримують фінансування від своїх урядів. Деякі також заробляють, надаючи студентам різні послуги.

AStA - "загальний студентський комітет" - так називається орган студентського самоврядування, що існує у всіх німецьких ВНЗ. У ньому, крім кількох штатних адміністраторів, працюють на безоплатній основі студенти, які щорічно обираються на загальних університетських виборах. Фінансову незалежність комітету забезпечують студентські внески і дотації держави.

Спектр питань, якими займається комітет, вельми широкий - від надання допомоги з пошуком житла та організації спортивних секцій до проведення політичних дискусій. Головний критерій - це наявність інтересів у студентів. При цьому під "політикою" розуміються лише питання, що стосуються безпосередньо вищої освіти. Так, з ініціативи "Аст" у Німеччині проходили демонстрації проти введення плати за навчання.

Оскільки існування органів студентського самоврядування в Німеччині в більшості округів передбачене законом, їм дозволено отримувати фінансування від студентів, яких вони представляють. Це фінансування чимось нагадує податок, який сплачує кожен студент за те, що студентська рада відстоює його права перед адміністрацією. Крім того, студентські спілки заробляють гроші, надаючи студентам соціальні послуги, такі як студентські проїзні квитки, гранти для незаможних, різні види суспільної та культурної діяльності.

Студентські органи не мають жодних можливостей впливати на рішення політиків і прийняті закони, вони мають лише якийсь ефемерний статус в очах преси, вони ніби є представниками студентства. Але, що важливо, - самоврядування є гроші, які виділяються університетом з фонду, у який зобов'язані платити всі студенти (раніше всі платили 50 марок на семестр, 10 з них йшли "студентському уряду". Зараз платежі зросли), і теоретично воно може розпорядитися цими грошима правильно. Ліві студентські уряди зазвичай багато грошей вкладають у соціальну сферу: на допомогу студентам-іноземцям, студентам, які мають дітей, юридичну допомогу. Гроші також вкладаються в студентську культуру - є театральні групи, проводяться музичні заходи.

Датські студенти мають великий вплив на функціонування університетів. Важко вказати точну кількість студентів в університетських радах, але, наприклад, в Архуському університеті (Aarhus University) із 11 членів ради двоє - студенти. Студенти також мають половину (!) місць в інститутських радах і комісіях різного рівня. Згідно з законом, який регулює датську освітню сферу, університети зобов'язані виділяти певну суму коштів на студентське самоврядування.

Органи студентського самоврядування норвезьких ВНЗ досить впливові, бо мають гарантоване представництво в усіх університетських радах і комісіях, а також отримують гарантоване фінансування залежно від кількості студентів, інтереси яких вони представляють.

Студентський союз Університету Хельсінкі (НУУ) має давню історію - він існує з 1868 р. За стільки років існування він зумів вирішити багато проблем. Перш за все Союз зміг забезпечити собі повну фінансову незалежність від університету. У нього є свій бюджет, велика частина якого формується з доходів так званої бізнес-групи при Союзі, і лише мала частина - зі студентських внесків. На кошти свого бюджету Студсоюз створив працюючу мережу практично всебічної соціальної підтримки студентів. Студенти, які приїжджають сюди вчитися з різних кінців країни, мають можливість знімати недороге житло, харчуватися в дешевих кафе, користуватися медичними послугами в спеціальних центрах, отримувати правові консультації. Представники Студсоюзу складають одну третину на всіх рівнях управління університетом, тобто можуть реально впливати на прийняття рішень. І треба сказати, така ситуація склалася на рівні всієї країни: у фінському законодавстві є спеціальний закон про студентське самоврядування, який дає йому досить багато прав, аж до можливості впливати на політику всередині країни. Зокрема, на сьогодні у фінському парламенті йде боротьба навколо нового закону про освіту, який дещо обмежує права студентів. Студентські спілки країни беруть активну участь в обговоренні закону, прагнучи пом'якшити його. Мережа органів студентського самоврядування Фінляндії пов'язана зі студентським об'єднанням на рівні Європейського Союзу.

Самоврядування Варшавського університету щорічно отримує два мільйони злотих від адміністрації університету. Таких грошей, а це близько п'яти мільйонів гривень, жоден студентський орган в Україні не отримує. Крім того, більшість наших самоврядувань не мають ні приміщення, ні оргтехніки для роботи, тоді як у тій самій Польщі студенти Варшавського університету користуються двоповерховим будинком у центрі столиці. Розпоряджання такими матеріальними ресурсами передбачає контроль. Звітують студентські лідери за проведення заходів і використання коштів перед студентами, інтереси яких вони представляють: свій контролює свого.

Організаційні принципи студентського самоврядування у вищих навчальних закладах США ґрунтуються на Конституції держави, оскільки структурна будова студентського уряду повністю відтворює структуру створення держави та специфіку поділу влади на виконавчу, законодавчу і судову гілки. Саме Конституція США є джерелом для розроблення нормативно-правових документів студентського уряду, таких як Конституція, Статут і Положення про вибори членів студентського уряду.

Дослідники відзначають позитивне прагнення України до європейського шляху розвитку вищої освіти, проте переймаючи форму, не слід забувати про зміст. Студентське самоврядування ще слабо працює в Україні - недостатня мотивація студентів, їхня інертність, відсутність хоч будь-якого фінансування. Менеджмент реалізації ідеї студентського самоврядування з боку держави повинен виконувати чотири основні функції: планування, організація, мотивація та контроль. Виходить так: план запозичили у Європі, так-сяк організували, контроль взагалі не вважається за потрібне, а мотивацію залишили студентам. Ось вони себе і мотивують, підживлюючи власні амбіції про шлях до політики через громадську роботу.

Міжнародний досвід вказує нам на те, що українські студентські організації у ВНЗ рухаються зовсім не в напрямку розвитку цивілізованого досвідченого самоврядування. Замість того, щоб брати приклад з європейських студентів, вони копіюють український політикум, у той час коли невирішеними залишається чимало запитань, які могли б бути під силу студентському самоврядуванню.

ЛЕКЦІЯ 6. Організація навчального процесу в університеті

Навчальний процес в УкрДУЗТ в умовах кредитно-модульної системи здійснюється в таких організаційних формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Основні види занять, що входять до складу модулів: лекція, лабораторні, практичні, консультація.

Індивідуальне завдання (реферати, розрахунково-графічні роботи, курсові та дипломні проекти або роботи тощо) виконуються студентами самостійно при консультуванні викладачем.

Самостійна робота студента (СРС) є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, і в умовах кредитно-модульної системи набуває особливого значення. СРС забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, вказівки, конспект лекцій, фахова та наукова монографічна та періодична література тощо. Методичні матеріали для СРС повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Навчальна дисципліна "Академічна освіта" в навчальному плані підготовки студентів в умовах кредитно-модульної системи відповідає одному заліковому кредиту – 36 годин (17 год – лекції; 0 год – практичні заняття; 0 год – лабораторні заняття, 19 год – самостійна робота студента). Дисципліна складається з двох блоків змістових модулів – основних її розділів.

Основні терміни

Кредитно-модульна система – це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні двох складових: модульної технології навчання та кредитів (залікових одиниць) і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань і вмінь і навчальної діяльності студента в процесі як аудиторної, так і самостійної роботи.

Модульна технологія навчання – це одна із сучасних педагогічних технологій, що передбачає модульну (блочну) побудову навчального матеріалу та його засвоєння шляхом послідовного та ґрунтовного опрацювання навчальних модулів, мотивацію навчання на основі визначення цілей, значну самостійну навчально-пізнавальну діяльність студента і різноманітні форми діагностики рівня його знань і вмінь.

Модульна програма – це система засобів і прийомів, за допомогою яких досягається інтегруюча дидактична мета сукупно всіх навчальних модулів конкретної навчальної дисципліни.

Навчальний модуль – це логічно завершена, відносно самостійна, цілісна частина навчального курсу, сукупність теоретичних практичних завдань відповідного змісту структури з розробленою системою навчально-методичного та індивідуально-технологічного забезпечення, необхідним компонентом якого є відповідні форми поточного та підсумкового рейтингового контролю.

Кредит (залікова одиниця) – це уніфікована одиниця виміру виконаної студентом як аудиторної, так і самостійної навчальної роботи (навчального навантаження).

Рейтингова система оцінювання – це система визначення якості виконаної студентом навчальної роботи, рівня набутих ним знань і вмінь, що передбачає оцінювання в балах усіх результатів, досягнутих під час поточного, модульного та семестрового контролю.

Рейтинг (рейтингова оцінка) – це кількісна оцінка досягнень студента за багатобальною шкалою в процесі виконання ним заздалегідь визначеної сукупності навчальних завдань.

Навчальний процес в умовах кредитно-модульної системи здійснюється за індивідуальними навчальними планами студентів.

Індивідуальний навчальний план студента формується під керівництвом куратора в КМС на основі нормативних і вибіркового навчальних модулів дисциплін відповідно до освітньо-професійної програми і структурно-логічної схеми підготовки фахівця.

При формуванні індивідуального навчального плану студента на наступний навчальний рік враховується фактичне виконання студентом індивідуальних навчальних планів поточного і попереднього навчального року.

Формування індивідуального навчального плану студента за певним напрямом передбачає можливість індивідуального вибору навчальних модулів дисциплін з дотриманням послідовності їх вивчення відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівця.

Загальний час, передбачений для засвоєння навчального матеріалу під час аудиторної та самостійної роботи студента протягом навчального року, повинен становити не менше 60 кредитів ECTS.

Студент має можливість переходу з одного спорідненого напрямку підготовки (певної галузі знань) на інший.

Спорідненість напрямів підготовки визначається спільністю переліку навчальних модулів нормативної складової індивідуальних навчальних планів студента за цими напрямками, коли різниця між обсягами навчальних модулів може бути засвоєна студентом у межах граничного терміну підготовки.

Поділ навчального матеріалу дисципліни на навчальні модулі, їхня кількість, види поточного контролю і терміни його проведення визначаються та ухвалюються відповідною кафедрою, затверджуються науково-методичною комісією факультету (науково-методичною радою інституту) і доводяться до відома студентів і викладачів.

Кількість навчальних модулів з дисципліни рекомендується визначати з розрахунку один модуль на 1,5 кредита ECTS, але, як правило, не більше трьох.

Курсова робота (проект), що виконується в даному семестрі, вважається окремим модулем у складі навчальної дисципліни.

Складовими навчального модуля дисципліни, як правило, є:

- номер і назва;
- цілі навчання щодо засвоєння даного модуля;
- методичні рекомендації та пояснення щодо роботи з модулем;
- теоретична частина з переліком і стислим змістом ключових питань;

- тематика та завдання семінарських, практичних, лабораторних занять і навчально-методичні вказівки з їх проведення;

- завдання для аудиторного поточного контролю;

- індивідуальні завдання, що виконуються під час самостійної роботи (СРС): розрахунково-графічні, розрахункові, аналітичні, контрольні роботи, реферати тощо, навчально-методичні вказівки з їх виконання;

- варіанти модульних контрольних завдань;

- питання для самоперевірки;

- рейтингові оцінки (у балах) за виконання кожного з видів завдань.

Зарахування навчальних модулів дисциплін, введених до індивідуального навчального плану студента, здійснюється за результатами поточного та модульного контролю рівня засвоєння навчального матеріалу.

Кредити відповідно до системи ECTS відображають обсяг усіх видів роботи студента: лекційних, практичних, семінарських і лабораторних занять, консультацій, практик, екзаменів, самостійної роботи студента тощо, тобто базуються на повному навантаженні студента, а не обмежуються лише аудиторними годинами, причому:

- один кредит відповідає 36 (30) академічним годинам;

- максимальний загальний обсяг навчальної роботи студента на тиждень складає 54 академічних години або 1,5 кредиту;

- один тиждень практики відповідає 1,5 кредиту;

- один тиждень однотижневої екзаменаційної сесії відповідає 1,5 кредиту;

- трудомісткість підсумкової атестації (державний екзамен, підготовка та захист дипломної роботи (проекту) розраховується виходячи зі співвідношення один тиждень – 1,5 кредиту;

- трудомісткість виконання різноманітних індивідуальних завдань (розрахунково-графічних, розрахункових, аналітичних, контрольних робіт, у тому числі модульних, рефератів, курсових робіт і проектів) входить до загальної трудомісткості навчальної дисципліни;

- розрахунок трудомісткості дисципліни у кредитах здійснюється виходячи з ділення її трудомісткості в академічних

годинах на 36 годин з наступним округленням до 0,5 відповідно до встановлених правил.

Зарахування студенту кредитів ECTS відбувається лише за умови успішного виконання ним навчального плану та задоволення вимог рейтингової системи оцінювання.

Рейтингова система оцінювання (PCO) є невід'ємною складовою модульної технології навчання і має за мету оцінку систематичності та успішності навчальної роботи студента. Вона формується на засадах поопераційного контролю та накопичення рейтингових балів за різноманітну навчальну діяльність студента за певний період навчання.

PCO має вагомі переваги порівняно з традиційними формами контролю знань: стимулює систематичну, свідому самостійну роботу студента, диференціює студентів за рівнем засвоєння навчального матеріалу, створює можливості для індивідуалізації навчання, дозволяє знизити рівень випадковості при визначенні підсумкової оцінки тощо.

Український державний університет залізничного транспорту самостійно розробив форми і методи контролю знань студентів і критерії оцінювання, керуючись положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.06.1993 р. №161.

Критерії і принципи оцінювання знань і вмінь студентів в Українському державному університеті залізничного транспорту ухвалено рішенням Вченої ради академії 04.10.2011 р. протокол № 6.

Навчальні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у вищому навчальному закладі, реєструються в порядку, прийнятому у вищому навчальному закладі, з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

В УкрДУЗТ використовується 100-бальна шкала оцінювання. Кожна оцінка, виставлена за 100-бальною шкалою, повинна бути переведена до національної шкали (5, 4, 3, 2) і шкали ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) (таблиця 6.1).

Таблиця 6.1

Визначення назви за державною шкалою (оцінка)	Визначення назви за шкалою ECTS	За 100 - бальною шкалою	ECTS оцінка
ВІДМІННО – 5	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	A
ДОБРЕ – 4	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89	B
	Добре – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок	75-81	C
ЗАДОВІЛЬНО - 3	Задовільно - непогано, але зі значною кількістю недоліків	69-74	D
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-68	E
НЕЗАДОВІЛЬНО - 2	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік або екзамен (без повторного вивчення модуля)	35-59	FX
	Незадовільно- необхідна серйозна подальша робота (повторне вивчення модуля)	<35	F

У випадку, коли підсумковий контроль проводиться у формі заліку, оцінці за 100-бальною шкалою від 60 до 100 балів відповідає оцінка “зараховано” за національною шкалою, а оцінці від 0 до 59 балів – “незараховано”.

Принцип формування підсумкової оцінки з дисципліни за семестр показано на рисунку 6.1.

Оцінка модуля навчального процесу з конкретної дисципліни повинна визначатися в основному за результатами поточного контролю аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи студента шляхом накопичення сумарної оцінки протягом модуля навчального процесу.

Наприкінці чергового модуля навчального процесу викладач повинен ознайомити студентів з досягнутими результатами поточного контролю.

Студентам, які мають хоча б одну незараховану складову лабораторно-практичної частини робочої програми дисципліни, оцінка за модуль навчального процесу не виставляється.

Оцінка модульного контролю не повинна визначати підсумкову оцінку модуля навчального процесу. Вона може лише служити засобом для підвищення оцінки, яка зароблена студентом протягом модуля. Такий підхід мінімізує вплив випадкових і суб'єктивних чинників на оцінювання якості знань конкретного студента.

Заходи модульного контролю повинні проводитися на планових заняттях. Не слід штучно збільшувати кількість контрольних процедур або проводити їх на незапланованих додаткових заняттях, щоб запобігти перевантаженню студентів.

Конкретна методика проведення контрольних заходів має відобразитися в робочій програмі дисципліни і доводитися до відома студентів на початку семестру.

Якщо навчальним планом з дисципліни передбачено семестровий залік, то модульний контроль не проводиться й оцінювання модуля навчального процесу здійснюється за результатами поточного контролю.

При оцінці модуля навчального процесу з дисципліни слід орієнтуватися на рекомендований розподіл балів за 100-бальною шкалою між аудиторною та позааудиторною роботою студентів, який наведено в таблиці 6.2 для трьох основних типів дисциплін, що викладаються в університеті, з різними формами підсумкового контролю: семестровим заліком і семестровим екзаменом.

До розподілу балів для таких дисциплін, як “Іноземна мова”, “Вища математика”, і таких, що мають один вид аудиторних занять (лекція або інше), може застосовуватися інший підхід.

Відповідно до таблиці 6.2 при оцінці модуля навчального процесу з зазначених трьох типів дисциплін рекомендується такий розподіл балів за 100-бальною шкалою для оцінювання різних видів навантаження студентів (таблиця 6.3).

Таблиця 6.2 Лекції, лабораторні, практичні заняття, курсний проект без інших індивідуальних завдань	Семестро -вий залік	до 70-80	до 20-30	до 100	---
	Семестро -вий екзамен	до 70-80	до 20-30	до 100	Див. п. 4.13

Таблиця 6.3

дисципліни	Тип	Вид навантаження студента	Максимальна кількість балів за модуль навчального процесу	
			Форма підсумкового контролю	
			Семестровий залік	Семестровий екзамен
1	2	3	4	
1	1	Аудиторна робота всього	до 60-70	до 60-70
		у тому числі: семінарські заняття (усне опитування, письмове опитування, поточне тестування)	до 50-60	до 50-60
		відвідування лекцій	до 10	до 10
		Самостійна та індивідуальна робота – виконання індивідуальних завдань, рівень засвоєння розділів дисципліни, визначених для самостійного вивчення, та ін.	до 30-40	до 30-40
		Додаткові бали	Див. п. 4.12	
		Загальна сума балів за модуль навчального процесу	до 100	до 100
		Модульний контроль	-	Див. п. 4.13
2	2	Аудиторна робота всього	до 50-60	до 50-60
		у тому числі: лабораторні, практичні заняття (усне й письмове опитування, поточне тестування, задача лабораторних робіт)	до 40-50	до 40-50
		відвідування лекцій	до 10	до 10
		Самостійна та індивідуальна робота – виконання й здача домашніх завдань, контрольних робіт, РГР, рівень засвоєння розділів дисципліни, визначених для самостійного вивчення, та ін.	до 40-50	до 40-50

Продовження таблиця 6.3

1	2	3	4
	Додаткові бали	Див. п. 4.12	
	Загальна сума балів за модуль навчального процесу	до 100	до 100
	Модульний контроль	---	Див. п. 4.13
3	Аудиторна робота всього	до 70-80	до 70-80
	у тому числі: лабораторні, практичні заняття (усне й письмове опитування, поточне тестування, здача лабораторних робіт)	до 60-70	до 60-70
	відвідування лекцій	до 10	до 10
	Самостійна та індивідуальна робота – рівень засвоєння розділів дисципліни, визначених для самостійного вивчення	до 20-30	до 20-30
	Додаткові бали	Див. п. 4.12	
	Загальна сума балів за модуль навчального процесу	до 100	до 100
	Модульний контроль	---	Див. п. 4.13

Якщо студент протягом модуля навчального процесу не відвідував більше 50 % лекцій з неповажних причин, бали за **відвідування лекцій** йому не нараховуються.

Додаткові бали нараховуються за участь студента в науковій роботі, підготовці статей, робіт на конкурси, участь в олімпіадах тощо. Кількість додаткових балів визначається на розсуд кафедри, але в сумі не більше 100 балів разом з аудиторною, самостійною та індивідуальною роботою.

Обґрунтованість нарахування студенту додаткових балів розглядається на засіданні кафедри та оформлюється відповідним протоколом.

Згідно з рисунком 6.1 та таблицею 6.3 загальна сума балів за модуль навчального процесу складається за результатами поточного контролю аудиторної та позааудиторної роботи студента. До цього можуть додаватися додаткові бали.

Якщо з дисципліни передбачається семестровий екзамен, то отримана сума доводиться до відома студента перед

проведенням модульного контролю. Студентам, які набрали від 60 до 100 балів і згодні з цією сумою, відповідна оцінка модуля навчального процесу проставляється в заліково-екзаменаційну відомість. У разі незгоди студента з отриманою сумою балів, або якщо вона складає менше 60 балів, її можна покращити за рахунок участі студента у процедурі модульного контролю.

Кількість балів, яка може бути отримана за результатом модульного контролю, повинна давати студенту можливість для підвищення оцінки поточного контролю на один ступінь за шкалою ECTS:

- з “B” (82-89 балів) на “A” (90-100 балів);
- з “D” (69-74 бали) на “C” (75-81 бал);
- з “FX” (35-59 балів) на “E” (60-68 балів).

Максимальна кількість балів модульного контролю з конкретної дисципліни визначається відповідною кафедрою.

У таблицях 6.2 і 6.3 наведено принцип формування модульної оцінки за 100-бальною шкалою. Конкретні способи оцінювання та методика розрахунку підсумкової оцінки модуля навчального процесу для кожної дисципліни визначаються відповідною кафедрою і відображаються в робочій програмі дисципліни (розділи “Методи оцінювання” та “Розподіл балів, що виставляються студентам”).

Підсумкова семестрова оцінка з дисципліни визначається як середньозважена (середньоарифметична) оцінок модулів навчального процесу даного семестру. Методика визначення підсумкової оцінки та організація її виставлення наведені в Тимчасовому положенні про впровадження КМСОНП в університеті (п. 3.3- 3.5).

Курсове проектування становить окремий заліковий кредит навчальної дисципліни й оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності студента. Хід виконання курсового проекту (роботи) і його відповідність графіку навчального процесу оцінюються у складі залікового кредиту курсового проектування (можливо як окремий модуль).

Результати захисту курсового проекту (роботи) оцінюються окремо комісією у складі двох–трьох викладачів і заносяться у відповідні документи обліку успішності студента з урахуванням оцінювання ходу виконання курсового проекту.

Спосіб формування підсумкової оцінки за курсове проектування визначається кафедрою й відображається в робочій програмі дисципліни.

Практика (навчальна, технологічна, виробнича) також становить окремий заліковий кредит. Поточний і підсумковий контроль практики здійснюється у складі окремого залікового кредиту.

ЛЕКЦІЯ 7. Фахова підготовка інженерів зі спеціальності «Локомотиви та локомотивне господарство»

Тенденції розвитку вищої технічної освіти відображають тенденції розвитку науки і суспільства в цілому. Одним із пріоритетів розвитку системи вищої освіти в Україні є підвищення якості підготовки майбутніх випускників вищих навчальних закладів. Таким чином, проблема підготовки конкурентоспроможних фахівців технічного профілю набуває все більшої актуальності. Необхідність формування організаторських умінь у майбутніх інженерів у процесі фахової підготовки обумовлена тим, що сьогодні сучасному фахівцю недостатньо оволодіти сукупністю певних знань та умінь, необхідним є формування, розвиток і збагачення його внутрішнього потенціалу з метою залучення організаторських умінь у майбутню професійну діяльність. Інженер, що володіє організаторськими вміннями, швидко і грамотно вирішує поставлені різноманітні завдання, ефективно справляється з труднощами і виробничими проблемами, активніше проявляє ініціативу і творчість, максимально реалізує свій потенціал. Отже, на перший план виходить роль і значення організаторських умінь, які складають основу майбутньої професійної діяльності інженера, забезпечуючи ефективність реалізації професійних функцій.

Професійна підготовка майбутніх інженерів – це складний безперервний процес, який здійснюється протягом усього періоду навчання і повинен охоплювати всі навчальні дисципліни. Професійна діяльність, виступаючи як певна цілісність, може служити підставою для проектування змісту професійної освіти фахівця. Будь-яка діяльність має свою специфіку відповідно до

вимог тієї системи, у якій працює даний фахівець. Професійна діяльність в умовах нового виробництва є складною, багатофункціональною та багаторівневою структурою, що динамічно розвивається. Тобто сучасному суспільству потрібен якісно новий інженер, який може пристосовуватися до сучасних умов, організовувати творчу та інноваційну діяльність, спрямовану на суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Вважається, що професія інженера належить до групи професій типу «людина – техніка» (Е. Клімов). Сьогодні діяльність інженера все сильніше трансформується в соціальну інженерну діяльність, таким чином, сучасний інженер все більше взаємодіє в системі «людина – людина». Виникнення й постійне посилення ролі «людського чинника» у сучасному виробничому процесі поставило нові теоретичні й практичні проблеми перед педагогічною наукою. Людина стала «інтегральною ланкою системи» і саме вона «організує процес регулювання й таким чином координує роботу всіх елементів системи, зв'язуючи їх у єдине ціле» [3]. Проте задля ефективної роботи людина повинна мати певні організаторські уміння.

З метою ефективної підготовки майбутніх інженерів до професійної діяльності необхідно створювати умови для повноцінного розвитку всіх суб'єктів навчального процесу, де головним діючим елементом буде діалогічна цілісність: особистість студента – особистість педагога. Багато в чому ефективність формування організаторських умінь у майбутніх інженерів у процесі фахової підготовки залежить від здатності, направленої на реалізацію цілеспрямованих методів, прийомів педагога здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, враховуючи особистість студента, майбутнього фахівця, дії, що дозволяють отримати запланований позитивний результат – сформувати організаторські уміння в майбутнього інженера.

Існує велика кількість визначень поняття «організаторські уміння», однак для нашої роботи важливим є твердження про те, що організаторські уміння, як і будь-які інші, розвиваються тільки в діяльності, а організаторська діяльність різноманітна, вона полягає в безпосередній роботі з людьми.

Розвиток організаторських умінь більшою мірою залежить від самої людини, яка сама повинна виявити цілеспрямованість і

волю для розвитку в собі якостей справжнього організатора. Що стосується формування організаторських умінь, зазначимо, що педагогові у процесі своєї педагогічної діяльності необхідно «працювати» над виявленням у студентів організаторської схильності, позитивної мотивації до організаторської діяльності, організаторських здібностей і вмінь, а також до процесу їх формування.

Особистість розглядається як суб'єкт діяльності, що формується в процесі фахової підготовки та при взаємодії і спілкуванні з іншими людьми. Ми виділили п'ять основних кроків, які визначають характер цієї діяльності і особливості спілкування при формуванні організаторських умінь студентів у процесі фахової підготовки у вищих технічних навчальних закладах. Найбільш складним для абітурієнтів є перший крок, тому що це період адаптації в освітнє середовище вищого навчального закладу, студент стає суб'єктом педагогічної діяльності, він включається до практичної діяльності з формування організаторських умінь, засвоюючи організаторські науково-методичні знання й відпрацьовуючи практичні виконавські вміння. На даному етапі його діяльність здійснюється разом з педагогом, вона спрямована на закріплення отриманого організаторського досвіду (знань і вмінь). На наступному кроці особистість майбутнього інженера формується в діяльності та педагогічному спілкуванні. Перед студентом ставиться завдання самостійно організувати групу для вирішення поставленого завдання, таким чином, йому потрібно вирішувати, які методи та форми вибрати, щоб досягти мети, підвищуючи рівень сформованості власних організаторських умінь. Такі активні завдання здійснюються під час навчальних практичних занять і під наглядом педагога.

На третьому кроці студенту необхідно проявити здатність спілкування з професіоналами, що вже мають досвід виконання організаторських функцій на підприємствах, діяльність яких відповідає спеціальності студента. Такий метод дозволяє студенту відчути себе рівноправним учасником реальних організаторських ситуацій в умовах виробничої практики, оскільки діяльність здійснюється разом зі співробітниками підприємства та під їх наглядом. Набуті в період практики знання

можуть бути використані студентом за необхідності самостійно організувати власну діяльність, знаходити відповідну інформацію, вміти її проаналізувати та в подальшому ефективно застосовувати.

На четвертому кроці здійснюється перевірка організаторських вмінь під час виробничої практики. Цей етап має ознаки трудової діяльності. Він також дозволяє на практиці моделювати вплив «кар'єрного руху», оскільки в групах студентів обирається або назначається відповідальний за практику. Саме цим випробовуються на практиці організаторські уміння як такі, що отримані під час навчання і засвоєні під час професійної практики.

На п'ятому завершальному кроці студент вдосконалює власні організаторські вміння, набуті як за період навчального процесу, так і в період практики. Цьому вдосконаленню сприяють заходи підвищення кваліфікації – тренінги, навчальні курси, подальша практика на виробництві, участь у наукових конференціях тощо. Організацію цих заходів має бути покладено як на технічний ВНЗ, та і на ряд підприємств, з якими відбувається відповідна співпраця в період проходження виробничої практики, що дозволяє підвищити ефективність формування організаторських умінь студентів у процесі фахової підготовки.

Таким чином, при формуванні організаторських умінь у майбутніх інженерів у процесі фахової підготовки особлива увага має приділятися забезпеченню глибокого теоретичного осмислення та практичного розуміння в рамках кожної дисципліни повного обсягу навчального матеріалу студентами.

Засобами досягнення цієї мети є завдання, спрямовані на ефективне набуття практичних знань і навиків у період виробничої практики, уміння самостійного аналізу набутих знань та освідомлення себе рівноправним учасником реальних організаторських ситуацій в умовах виробничої практики.

У таких умовах викладачу необхідно для підвищення ефективності формування організаторських умінь у студентів включати в процесі викладання у свій предмет приклади з реального життя та досвіду професійної діяльності, аналізувати конкретні виробничі ситуації: типові випадки на виробництві,

рольові та ділові ігри, дискусії та бесіди, розігрувати конкретні випадки, використовуючи індивідуальну, групову та парну роботу, здійснювати ранжирування завдань. Це має продемонструвати важливість володіння організаторськими вміннями в майбутній професійній діяльності.

ЛЕКЦІЯ 8. Система виховної роботи в університеті

В Українському державному університеті залізничного транспорту велика увага приділяється організації виховної роботи, особливо в останні роки. З цією метою була розроблена Концепція виховної роботи в УкрДУЗТ, яка стала основою всієї системи виховної роботи в університеті і базується на ряді положень Конституції України, Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства освіти та науки України.

Мета і завдання виховної роботи

Головна мета виховної роботи в УкрДУЗТ – розвиток духовності, зміцнення моральних засад суспільства, виховання в молоді високих моральних якостей, підготовка гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості, професійно грамотного, творчого фахівця, що поєднує в собі високу духовність, моральну чистоту, професійну компетентність і фізичну досконалість.

Головним критерієм її ефективності виступає рівень національної свідомості, навчально-наукової та суспільної активності, ступеня переростання виховання в самовиховання, додержання моральних і етичних форм, відсутність правопорушень, високий рівень взаємин між викладачем і студентом.

Основні принципи виховної роботи

Основними принципами виховної роботи є:

- фундаментальність;
- системність;
- безперервність;
- єдність логічного та історичного, національного та загальнолюдського, суспільного і особистого, теорії та практики,

навчання та виховання в них творчої орієнтації;

- національна спрямованість на врахування суспільно-історичного досвіду України в підготовці молоді;

- гуманізація та демократизація процесу виховання студентів;

- вдосконалення зовнішньої діяльності індивіда як основи формування необхідних якостей студента;

- виховання студентів у колективі та через колектив, співвідношення вимогливості з повагою гідності і турботою про них;

- опора на позитивне в особистості студента і колективі;

- природовідповідність виховання – врахування багатогранної та цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей молоді, її фізіологічних, національних і релігійних особливостей;

- культуровідповідність виховання – органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурами та прогресивними родинними традиціями, з народним мистецтвом, кращими зразками забезпечення духовної єдності та спадкоємності поколінь;

- диференціація та індивідуалізація виховного процесу – врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психологічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку студентів, стимулювання активності та розкриття їхньої творчої індивідуальності;

- зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу.

Виховна робота несумісна з пропагандою насильства, жорстокості, людиноненависницьких теорій, а також з поглядами державно-руйнівного змісту.

Основні напрямки виховної роботи:

- а) гуманізація освіти як головне завдання виховання студента;

- б) моральне виховання;

- в) правове виховання;

- г) національно-патріотичне виховання;

- д) політичне виховання;

- е) виховання трудової моралі;

- ж) екологічне виховання;

и) естетичне виховання;

к) фізичне виховання.

Кадрове забезпечення виховної роботи

До кадрового забезпечення виховної роботи належать структура і штат проректорської служби з навчально-виховної роботи, а також весь професорсько-викладацький склад університету.

Проректор з вихованої роботи керує своєю службою через заступників деканів, декана гуманітарного факультету, голову комітету у справах молоді, керівника клубу, директора бібліотеки.

Функціональні обов'язки професорсько-викладацького складу і допоміжного складу співробітників університету, зайнятих на виховній роботі, регламентуються функціональними посадовими обов'язками і інструкціями: проректора з навчально-виховної роботи, заступника декана з виховної роботи, голови ради побуту, куратора студентської групи, індивідуального наставника студента, соціолого-психологічної групи та ін. Куратори студентських груп та індивідуальні наставники студентів з випускних кафедр відповідають за виховну роботу всіх студентів спеціальності.

З метою більш повного визначення професійної компетентності, стимулювання роботи викладачів–кураторів та індивідуальних наставників, підвищення відповідальності за результати навчання та виховання студентів в університеті запроваджена поточна оцінка праці викладачів – кураторів, результати якої враховуються при проведенні чергової атестації педагогічних працівників згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 20 серпня 1993 р. № 310.

Персональну відповідальність за розроблення стратегії і тактики виховної роботи і їх впровадження несе проректор з виховної роботи, який охоплює всі напрямки виховного впливу на студентів, організує роботу структурних підрозділів.

Проректорська служба з виховної роботи спрямовує свою діяльність на підвищення ефективності виховного процесу та покращення якості підготовки фахівців. Значна роль у реалізації цього завдання належить кафедрі.

Планування виховної роботи на кафедрі проводиться на навчальний рік. Заступник завідувача кафедри з виховної роботи безпосередньо відповідає за організацію та проведення усіх кафедральних культурологічних заходів як на кафедрі, так і в гуртожитку. Він же контролює роботу студентських груп (вітчизняних та іноземних студентів), кураторів земляцтв. Наприкінці навчального року заступник завідувача звітує про виконану роботу.

Система виховної роботи університету розповсюджена також на технікуми навчального комплексу.

Засобами реалізації виховної роботи є:

- спортивний клуб;
- клуб студентської художньої самодіяльності;
- дискусійний клуб;
- бібліотека;
- соціально-психологічна група та ін.

Планування та контроль виховної роботи

З урахуванням концепції виховної роботи складається комплексний план виховної роботи зі студентами, який затверджується ректором і є документом, обов'язковим для всіх підрозділів університету. Він передбачає наступну конкретизацію виховної роботи факультетами, кафедрами, суспільними організаціями університету і факультетів, органами студентського самоврядування.

Плани виховної роботи складаються як перспективні (на весь час навчання студента), так і поточні (семестрові) і мають бути тісно пов'язані з планами навчальної, наукової, методичної роботи викладачів і студентів, з планами господарської діяльності адміністрації університету. Семестрові плани виховної роботи затверджуються до початку відповідного семестру.

Ректорат, деканати, кафедри, громадські організації, органи студентського самоврядування постійно здійснюють контроль за реалізацією календарних планів виховної роботи.

Форми виховної роботи

Форми виховної роботи включають:

- а) контроль за навчальною і трудовою дисципліною, дотримання правил проживання в гуртожитку;
- б) аналіз динаміки показників виховної роботи;
- в) оперативне реагування як з позиції покарання, так і заохочення студентів;
- г) роботу з попередження правопорушень і злочинів, аналіз і реагування на такі дії;
- д) забезпечення громадського порядку в приміщеннях університету і в гуртожитках, аналіз і реагування на результати роботи.

З метою покращення і розповсюдження позитивного досвіду роботи в університеті розроблена і діє система мотивації виховної роботи як кураторських колективів, так і органів студентського самоврядування.

Студентське самоврядування

В університеті ефективно працює створена вертикаль студентського самоврядування, яка у своїй роботі спирається на розроблені в університеті «Положення про комітет у справах молоді Українського державного університету залізничного транспорту», основна ланка якої – трійка студентського самоврядування в групі.

Комітет у справах молоді планує і здійснює свою роботу у взаємодії з керівництвом університету, факультетом, кафедрами і кураторами груп, а також з міським і районним комітетами в справах молоді, профспілковою організацією університету. У Положенні визначено структуру Комітету, права і обов'язки членів КСМ, мотивацію роботи і лист підведення результатів роботи.

В університеті функціонує Комісія з профілактики злочинності і корупції, попередження правопорушень, яка планує свою роботу на рік, узгоджує її з планами виховної роботи підрозділів університету, у тому числі постійно проводяться зустрічі з працівниками правоохоронних органів, розглядаються питання правової освіти. В університеті створені загони з забезпечення громадянського порядку (ДНД), які забезпечують громадянський порядок у гуртожитках і в приміщеннях університету, є школою виховання гідної людини.

Головною метою теперішньої концепції є особистісно-орієнтована модель вільного розвитку фізично і морально здорової людини, яка усвідомлює смисл і визначає мету свого життя, може виділяти і вирішувати пріоритетні професії, є соціально активним творчим працюючим громадянином України.

Головними завданнями, що стоять перед вихователями факультету, які дозволяють їм досягати головної мети, є:

- розвиток високого професіоналізму, що включає глибокі спеціальні знання та широку гуманітарну підготовку, формування ринкових норм економічної свободи дій, заповзятливості, здатності до самостійного мислення, до приймання нестандартних рішень, готовності до ризику, конкурентної боротьби;

- формування духовності, припускаючи становлення високої моральності, прагнення перебороти утримання, інфантилізм, байдужість, затвердити рух корпоративності, сформувані колективне начало уміння працювати в команді, сприяти розвитку високих естетичних смаків та ідеалів, екологічному мисленню, фізичній культурі;

- співпраця, партнерство, взаємозв'язки між викладачем і студентом, сприяючи більш поглибленому процесу навчання, перетворенню студента в активного суб'єкта. На основі такої взаємодії базується навчання без вимушення, яке сприяє саморозвитку особистості;

- індивідуалізація виховного процесу – діалектичне сполучення індивідуальних і колективних форм, переорієнтація безпосереднього колективного діяння на індивідуальні форми роботи;

- формування творчої активності, самодіяльності студентської молоді висловлюється в поєднанні педагогічної майстерності з ініціативою та самостійністю студентів, у затвердженні життєвого оптимізму та у розвитку навичок позитивного мислення;

- встановлення студентського самокерування (студентський союз, комітет, студрада в гуртожитку, студентські клуби за інтересами та ін.);

- формування на факультеті на всіх випускаючих кафедрах особливого мікроклімату тепла та довіри, доброзичливості та

взаєморозуміння, співпраці та взаємовиручки, бажання до внутрішньої єдності всіх членів колективу та взаємної підтримки один одного на всіх рівнях;

- виховна робота несумісна з пропагандою гвалту, жорстокості, а також поглядів, направлених на підрив державності.

Особливості виховної роботи на механічному факультеті

Механічний факультет приділяє велику увагу виховній роботі серед студентів, на цей час 114 викладачів працюють кураторами груп. Мета роботи - виховання гідного патріота Батьківщини, формування у студентів широкого світогляду, поваги до загальнолюдських цінностей, високого професіоналізму і сумлінності. На першому курсі організуються лекції з введення до спеціальності, знайомства з історією, традиціями університету та випускаючою кафедрою, ознайомлення з законом та основними положеннями про вищу освіту, адаптація студентів до навчального процесу в університеті.

Куратори з групами першого курсу вивчають «Положення про вищий заклад освіти», Закон України "Про освіту", Закон України "Про мови", а також вимоги до магістрів (освітньо-кваліфікаційну характеристику). Виховна робота проводиться зі студентами на всіх видах аудиторних занять і під час практик із таких основних напрямів: національне, громадянсько-патріотичне, правове, трудове, естетичне, фізичне, екологічне виховання. Куратори проводять індивідуальні та групові бесіди зі студентами з питань виконання графіка навчального процесу, правил проживання в гуртожитку, моральних та етичних норм поведінки, з приводу шкідливості паління, вживання наркотиків та алкоголю.

Заслуховуються на засіданнях кафедри звіти студентів, які мають відставання від графіка навчального процесу або порушення дисципліни, а також заслуховуються на засіданнях кафедри і вченої ради факультету звіти кураторів про роботу в групі.

Підтримання зв'язку з батьками студентів відбувається шляхом інформування їх про відмінні або негативні результати проміжного контролю (два модулі протягом семестру) і сесій, а також надсилання листів з подякою батькам студентів-

відмінників. Регулярно проводяться кураторські години, присвячені підсумкам сесії, практикується проведення спільних засідань кафедри з групами студентів у рамках виховного процесу.

Систематично проводиться залучення студентів до видавничої навчально-методичної роботи, а також до праці в студентському науковому товаристві під керівництвом викладачів з подальшою публікацією наукових робіт.

Здійснюється тісне співробітництво деканату з громадськими організаціями студентів (профспілковою, молодіжною). На факультеті активізована робота студентського самоврядування. Регулярно проводяться збори трійок самоврядування, на яких вирішуються такі питання:

- забезпечення й контроль виконання студентами своїх обов'язків;

- сприяння навчальної, наукової і творчої діяльності студентів;

- активізація культурно-масової роботи в групах і на факультеті;

- участь у різноманітних заходах факультету й університету;

- допомога в забезпеченні цікавого дозвілля.

Студентським самоврядуванням за допомогою деканату постійно проводиться робота з виявлення серед студентів творчих особистостей різних напрямків: технічного, художнього (організуються персональні художні виставки, конкурси стіннівок, фотовиставки), літературного (активна участь у роботі студентської газети «Провідник»), музичного, танцювального та ін.

Для забезпечення цікавого і корисного дозвілля студентів на факультеті створені клуби по інтересах: клуб веселих і кмітливих, авторської пісні, театральний, туристський, декоративно-прикладного мистецтва й ін. В активі туристського клубу поїздки до Красного Лиману, Святогорська, Уманського дендропарку, Полтави, Києва, Львова, Алушти; Праги, Кракова, Будапешту, походи по Кримських горах; екскурсії по Харкову й багатоденні походи по Харківській області. Театральний клуб підготував і показав широкій аудиторії свої мюзикли, у яких сценарій, декорації, костюми, музичний супровід, освітлення тощо виконувалося самими студентами. Викладачі факультету творчо

співпрацюють зі студентами й беруть безпосередню участь у різних факультетських заходах: театралізованих, музичних постановках та ін.

На факультеті приділяється підвищена увага і фізичному вихованню студентів. При активній і особистій участі викладачів, які є зразком для студентів, проводяться змагання з настільного тенісу, першість з волейболу та міні-футболу й ін. На факультеті створено фанклуб волейбольної команди «Локомотив».

ЛЕКЦІЯ 9. Особливості забезпечення студентів джерелами наукової, методичної інформації та періодичною й фаховою навчальною літературою. Принципи роботи з довідковою літературою. Користування бібліотечним фондом і сучасними інформаційними засобами

Основні терміни

Бібліоте́ка або книгозбі́рня (грец. βιβλιον — книжка і θηκη — сховище, скриня) — культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, проводить їх опрацювання і відображення в каталогах, організовує відповідне їх зберігання, збереження і обслуговування ними читачів.

Бібліотéчний фонд — упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці.

Друг Читача Агент (створювана одиниця)— газета або веб-портал, що розповідає про періодичні видання, новини наукового мислення, світу, анонсує цікаві події, рецензує технічні видання.

За періодичністю видання поділяються:

- 1) неперіодичні (книги, буклети та ін.);
- 2) періодичні (журнали, газети, бюлетені, листки і т. д.);
- 3) серіальні.

Періодичні видання виходять через визначений термін часу окремими нумерованими випусками, мають, як правило, загальну назву і однакове оформлення.

Серійні видання випускаються протягом часу, тривалість якого наперед не встановлена. Як правило, вони виходять

нумерованими і (або) датованими випусками, що мають однаковий заголовок.

За структурою серед видань можна виділити серії, які включають сукупність томів, об'єднаних тематикою, цільовим або читацьким призначенням. Серія може бути неперіодичною, періодичною і такою, що продовжується, причому дві останні складаються з нумерованих або датованих випусків, а неперіодичні видання утворюють відкриту серію, якщо тривалість її виходу і кількість випусків наперед невідомі (наприклад „Життя чудових людей”), і закриту, тобто наперед позначеною кількістю видань (наприклад „Бібліотека несусвітньої літератури”).

За матеріальною конструкцією видання поділяються на книжні, журнальні, листівки.

За об'ємом виділяють такі видання, як книги (їх об'єм завжди понад 48 сторінок), брошури - видання об'ємом понад 4, але не більше 48 сторінок, і листівки - видання, що містять від 1 до 4 сторінок.

За складом основного тексту видання, що містить один твір, називається моновиданням, а що включає ряд творів — збірником. Збірники можуть бути неперіодичними, періодичними і такими, що продовжуються.

За цільовим призначенням розрізняють:

- офіційні видання, які публікуються від імені державних, громадських організацій, установ і відомств, що носять законодавчий, нормативний або директивний характер;
- наукові видання, які призначені для наукової роботи, що містять теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- науково-популярні видання, які містять відомості про теоретичні і (або) експериментальні дослідження в галузі науки, культури і прикладної діяльності;
- масово-політичні видання – це твори суспільно-політичної тематики агітаційно-пропагандистського характеру, доступні широкому читачеві;
- навчальні видання (навчальні програми, підручники і навчальні посібники та ін.);

- нормативно-виробничі видання, норми, правила, які містять вимоги в різних сферах виробничої діяльності (наприклад Державні стандарти та ін.);

- виробничі видання — практичне керівництво (посібники), які містять відомості з технології, техніки і організації виробництва, а також інших галузей суспільної практики, розраховані на фахівців чи спеціалістів різної кваліфікації;

- довідкові видання, які містять короткі відомості наукового або прикладного характеру (енциклопедії, словники, довідники загального та спеціального призначення);

- видання для дозвілля;

- рекламні видання про вироби, послуги, заходи з метою створення попиту на них;

- літературно-художні видання.

За ступенем аналітико-синтетичної переробки інформації розрізняють:

- інформаційні видання, які містять систематизовані відомості про документи;

- бібліографічні видання;

- реферативні видання;

- оглядові видання.

Особливості роботи з довідковою літературою

Оволодіння знаннями та вміннями з предмету неможливо без самостійної роботи з навчальною та довідковою літературою.

Сьогоднішній студент повинен самостійно орієнтуватися у всезростаючому потоці науково-технічної інформації, володіти прагненням до постійного самовдосконалення і творчості. Важливою умовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу, зниження перевантаження студентів, виховання самостійності як риси особистості є формування умінь самостійної роботи з навчальною та довідковою літературою.

Першою науковою книгою для студента є підручник, у зв'язку з цим саме з нього необхідно почати навчання основним умінням самостійної роботи. Підручник може використовуватися на всіх етапах уроку і виконує багато функцій. Він є одним з основних джерел нових знань, служить ефективним засобом закріплення викладеного викладачем матеріалу, засобом

виховання пізнавальної самостійності та розвитку творчих здібностей студентів. Навчити студента прийомам роботи з підручником, з книгою - це означає навчити його вчитися.

Формування вміння працювати з навчальною книгою передбачає, перш за все, формування вміння виділяти головне в прочитаному.

Доцільною є послідовність у формуванні вмінь працювати з навчальною книгою:

- аналіз структури тексту, виділення головного;
- складання плану;
- складання конспекту, переведення тексту в таблиці та схеми;
- робота з декількома джерелами.

Формування вміння виділяти головне проводиться в три етапи. На першому студентам пропонуються питання у відповідності зі структурою тексту: які вихідні положення тексту, які пропозиції висуваються в тексті, який описаний досвід, які висновки сформульовані.

Після бесіди з питань студенти групують текст навколо основних структурних елементів тексту. На другому етапі викладач повідомляє тип тексту і ставить питання до частини елементів структури. Іншу роботу студенти виконують самостійно. На третьому етапі формування вміння працювати з текстом всю роботу з визначення типу тексту, розбору структури й угруповання тексту навколо його структурних елементів студенти виконують самостійно. На всіх етапах розбір структури тексту стає для студентів засобом його розуміння.

Навчившись виділяти головне в тексті, складати плани, конспекти, студенти легше справляються з переведенням тексту в таблиці та схеми. Складання таблиць і схем є важливою формою роботи з текстом. При виконанні цієї роботи студенти виділяють істотні ознаки досліджуваних явищ, процесів, знаходять у них риси подібності та відмінності, визначають властивості речовин і порівнюють їх з властивостями вивчених раніше речовин і т. д. Робота з аналізу і складання таблиць має велике значення для розвитку розумової діяльності студентів.

Для того щоб скласти таблицю, потрібно добре розбиратися в тексті, вміти відібрати потрібний матеріал, узагальнити і

систематизувати його. Складання таблиць - складна форма роботи з текстом.

При вивченні наступних розділів курсу сформовані вміння самостійної роботи розвиваються і закріплюються. У процесі навчання труднощі завдань поступово підвищується.

Паралельно з формуванням умінь самостійної роботи з підручником студентів необхідно навчати роботі з довідковою літературою.

Уміння працювати з довідковою літературою володіє високою професійною значущістю. Для навчання роботі з довідниками можуть бути використані такі прийоми, як бесіда про правила роботи з довідником, зіставлення за довідником властивостей простих і складних речовин, відповіді на питання і заповнення таблиць у процесі спільного використання підручника і довідника.

Довідник дозволяє студентам знаходити фактичний матеріал, який не потрібно запам'ятовувати, але необхідно використовувати при вивченні предмета і в подальшій практичній діяльності. Передача матеріалу в довіднику служить наочним прикладом вміння систематизувати матеріал, відокремлювати головне від другорядного. Робота з довідником сприяє формуванню в студентів інтелектуальних умінь.

Навчання умінь і навичкам самостійної роботи з довідковою літературою необхідно почати з ознайомлення студентів із структурою довідників.

1 Перш ніж використовувати довідкову літературу, уточніть, що вас цікавить.

2 Подумайте, де ви зможете знайти відповідь на питання, яке вас цікавить: у підручнику, довіднику, додатковій літературі.

3 Насамперед використовуйте підручник, потім довідник і тільки після цього додаткову літературу.

4 Якщо ви вперше користуєтеся довідковою літературою, то спочатку ознайомтеся зі змістом, предметним та іменним покажчиками довідника.

5 Визначте, у якому розділі можуть перебувати відомості, що цікавлять вас. Визначте за змістом знаходження даного розділу в довіднику.

6 У тому випадку, якщо відомо назву речовин (процесів), скористайтеся предметним покажчиком.

7 Дані, отримані з довідкової літератури, зафіксуйте в робочому зошиті.

Сформованість умінь роботи з навчальними посібниками та довідковою літературою має істотний вплив на рівень успішності студентів, допомагає їм вільно орієнтуватися у взаємозалежних дисциплінах, сприяє їх роботі з самоосвіти.

Список літератури

1 Артеменко О. Вік живи, вік учись // Дзеркало тижня. – 2005. – 25 черв. (№ 24). – С. 17.

2 Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. – К.: Знання, 2005.- 486 с.

3 Шанин Т. О пользе иного: британская академическая традиция и российское университетское образование // Вестник Европы. – 2001 – № 3. – С. 41–49.

4 Проблеми впровадження системи ECTS в Україну. – <http://reak.at.ua/blog/2008-11-21-1>.

5 Жученко А.А., Исоньков Ж.В. Европейская система зачетного перевода (ECTS) // Материалии для участников работ по внедрению ECTS в учебный процесс. - Екатеринбург, 2005.

6 Монастирська Т.І., Шатц В. Оцінка навантаження студентів в рамках європейської системи залікових одиниць // Вища освіта сьогодні. – 2009. – № 6. – С. 8-13.

7 Печончик Т., Ігнатович О. Болонський процес: до Болоньї через хутір Михайлівський. – <http://www.gotostudy.com.ua/news/292.html>.

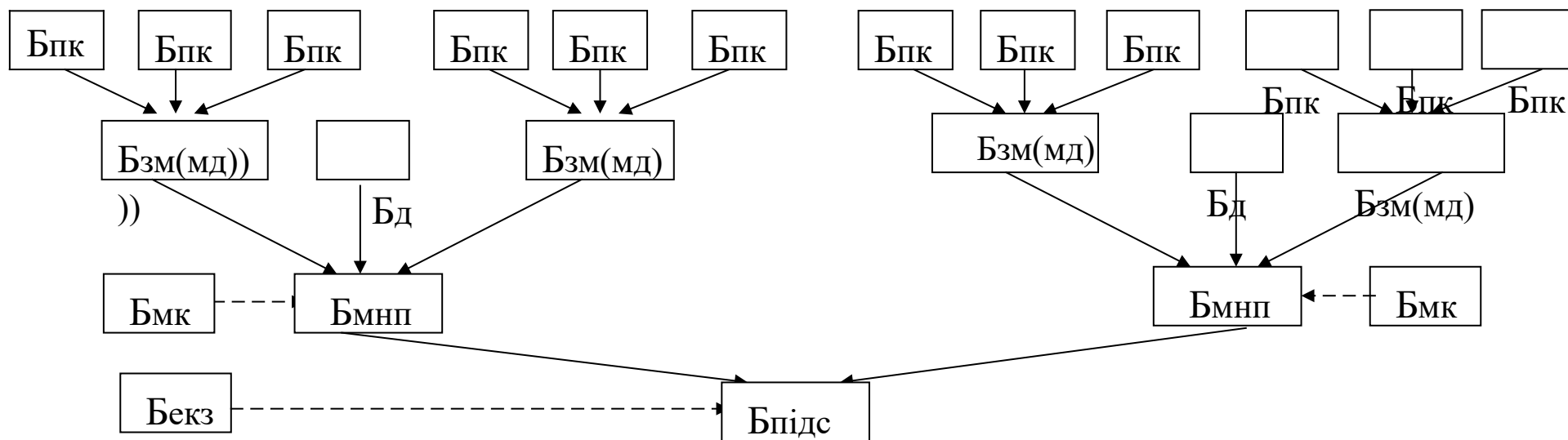
8 Дубровик А., Жукович Л. Заповідник для кар'єристів. Для чого студентам поради, а радам - студенти? <http://www.day.kiev.ua/277717>

9 Сюткіна Л.В. Студентське самоврядування в контексті Болонського процесу. – WWW.VIPERSON.RU.

10 Степашкина Л.Ю. Развитие общих учебных умений и навыков как ключевой образовательной компетенции // <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-09.htm> 01.02.2012.

Додаткова література

Для додаткової інформації використовувалися джерела світової мережі, а саме блоги META, KnowHou, Add.ua, Student.ru та ін., щоденна всеукраїнська газета «День» (зокрема № 130 за 2009 р.).

БПК – бали, отримані за складові поточного контролю (практичні, лабораторні, семінарські заняття, індивідуальні завдання та ін.);

БЗМ(мд) – бали, отримані за якість засвоєння матеріалу змістового модуля або модуля навчальної дисципліни;

БД – додаткові бали за наукову роботу, участь у конкурсах, олімпіадах та ін.;

БМК – бали, отримані за результатами модульного контролю;

БМНП – сума балів за підсумками модуля навчального процесу (оцінка модуля навчального процесу);

Бекз – бали, отримані за результатами семестрового екзамену;

Бпідс – підсумкова оцінка з дисципліни

Рисунок 6.1 – Принцип формування семестрової підсумкової оцінки з дисципліни

Соціально-особистісні, інструментальні та загальнонаукові компетенції, які можуть обіймати випускники спеціальності «Локомотиви та локомотивне господарство», наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Компетенції соціально-особистісні:
– розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики);
– розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
– здатність учитися;
– здатність до критики й самокритики;
– креативність, здатність до системного мислення;
– адаптивність і комунікабельність;
– наполегливість у досягненні мети;
– турбота про якість виконуваної роботи;
– толерантність;
– екологічна грамотність.
Інструментальні компетенції
– здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;
– знання іншої мови (мов);
– навички роботи з комп'ютером;
– навички управління інформацією;
– дослідницькі навички.
Загальнонаукові компетенції:

Продовження таблиці 2.1

– базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;
– базові знання фундаментальних розділів математики, в обсязі, необхідному для володіння математичним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати математичні методи в обраній професії;
– базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати Інтернет - ресурси;
– базові знання фундаментальних наук в обсязі, необхідному для освоєння загально - професійних дисциплін;
– базові знання в галузі, необхідні для освоєння загально - професійних дисциплін

Перелік посад, на яких можуть працювати випускники спеціальності «Локомотиви та локомотивне господарство», наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Молодший спеціаліст (бакалавр)	Спеціаліст	Магістр
1	2	3
1 Майстер	1 Майстер реостатних випробувань	1 Начальник депо
2 Бригадир	2 Старший майстер ПТОЛ	2 Головний інженер депо
3 Черговий по депо	3 Старший майстер цеху ПР-1 депо	3 Заступник начальника депо з ремонту

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
4 Машиніст-інструктор	4 Старший майстер цеху ПР-2 депо	4 Заступник начальника депо з експлуатації
5 Технік-дефектоскопіст	5 Старший майстер цеху ПР-3 депо	5 Головний технолог локомотивного депо
6 Технік з вимірювань	6 Інженер-технолог локомотивного депо	6 Начальник відділу служби локомотивного господарства залізниці
	7 Інженер з експлуатації локомотивного депо	7 Заступник начальника відділу локомотивної служби
	8 Інженер технічного відділу локомотивного депо	8 Начальник служби
	9 Начальник технічного відділу локомотивного депо	9 Головний інженер служби
	10 Інженер-теплотехнік	10 Начальник відділу локомотиворемонтного заводу

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
	11 Наукові співробітники	11 Начальник технічного відділу локомотивної служби
	12 Викладачі ПТУ, технічних шкіл і	

	ВНЗ	
	13 Інженер служби локомотивного господарства управління залізниці	
	14 Інженер-конструктор локомотиво-ремонтного заводу та ПКБ	
	15 Інженер-технолог локомотиво-ремонтного заводу та ПКБ	
	16 Старший майстер цеху локомотиворемонтного заводу	
	17 Інженер-дослідник (депо, заводу, ПКБ, динамометричного вагона)	
	18 Інженер відділу головного механіка	

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
	19 Приймальник локомотивів	
	20 Майстер ВТК локомотиворемонтного заводу	
	21 Головний механік локомотивного депо	
	22 Головний механік	

	локомотиворемонтного заводу	
	23 Головний енергетик депо	
	24 Локомотивний диспетчер	